

Viitamo, Esa

Working Paper

Markkinoiden toimivuuden arvioiminen: Suuntaviivoja vertailevalle kilpailututkimukselle

ETLA Discussion Papers, No. 1021

Provided in Cooperation with:

The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA), Helsinki

Suggested Citation: Viitamo, Esa (2006) : Markkinoiden toimivuuden arvioiminen: Suuntaviivoja vertailevalle kilpailututkimukselle, ETLA Discussion Papers, No. 1021, The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA), Helsinki

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/63662>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS

THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
Lönnrotinkatu 4 B 00120 Helsinki Finland Tel. 358-9-609 900
Telefax 358-9-601 753 World Wide Web: <http://www.etla.fi/>

Keskusteluaiheita – Discussion papers

No. 1021

Esa Viitamo

**MARKKINOIDEN TOIMIVUUDEN ARVIOIMINEN –
SUUNTAVIIVOJA VERTAILEVALLE
KILPAILUTUTKIMUKSELLE**

Selvityksen tilaaja ja rahoittaja on kauppa- ja teollisuusministeriö.

VIITAMO, Esa, MARKKINOIDEN TOIMIVUUDEN ARVIOIMINEN – SUUNTAVIIVOJA VERTAILEVALLE KILPAILUTUTKIMUKSELLE. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2006, 29 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no. 1021).

TIIVISTELMÄ: Toimiva kilpailu on talous- ja tuottavuuskasvun perusedellytys. Markkinoiden toimivuudesta huolehtiminen on myös suomalaisen elinkeinopolitiikan prioriteeteissa nostettu korkealle. Tästä huolimatta kilpailusta ja sen voimakkuudesta tiedetään todellisuudessa vähän.

Tässä selvityksessä kehitetään kilpailun mittaamiseksi menetelmiä, joita voidaan hyödyntää kansainvälisissä benchmarking -tutkimuksessa. Mallintamisen lähtökohtana on OECD:n vuonna 2005 päättynyt kasvuhanke, joka selvittää kokonaistuottavuuden kasvutekijöitä.

Kilpailun voimakkuutta mitataan kilpailuun vaikuttavilla tekijöillä ja kilpailun seurauksilla. Keskeinen kilpailuun vaikuttava tekijä on hyödyke- ja tuotannontekijämarkkinoiden sääntely. Sääntelyllä on tilastollinen yhteys kokonaistuotannon, työllisyyden ja kokonaistuottavuuden kasvuun, jotka mittaavat kilpailun kokonaistaloudellisia seurauksia.

Suomen hyödykemarkkinoiden toimivuus on hyvää OECD-maiden keskitasoa. Merkittäviä markkina-
reformeja ovat olleet yrittäjyyden hallinnollisten esteiden purkaminen, mikä on parantanut markkinoille tulon edellytyksiä. Suurimpana ongelmana on työmarkkinoiden voimakas sääntely.

AVAINSANAT: kilpailu, markkinoiden toimivuus, markkinoiden sääntely, kokonaistuottavuus.

VIITAMO, Esa, ASSESSING THE FUNCTIONING OF MARKETS – GUIDELINES FOR COMPARATIVE COMPETITION RESEARCH. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2005, 29 p. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; no. 1021).

ABSTRACT: Well functioning markets is a prerequisite for economic and productivity growth. Promotion of competitive markets takes a high priority in the Finnish industrial policy, too. Notwithstanding, information on actual functioning of markets is relatively limited.

This study aims to outline methodologies for measuring competition applicable for international benchmarking research. The sketched models are based on the methodology developed in the OECD growth study completed in 2005.

Competition is measured by the factors affecting competition and the indicators reflecting the outcome of competition. For the former regulation of product market and market for the factors of production is used. The degree of market regulation is negatively correlated with the growth of aggregate production, employment and multifactor productivity, which measure the outcome of competition.

The functioning of the Finnish product markets ranks well above the OECD average. Notable market reforms have been the removal of barriers for entrepreneurship improving the conditions for market entry. The stringent regulatory regime of labour markets is the biggest obstacle.

KEY WORDS: competition, functioning of markets, market regulation, multifactor productivity.

JEL-Codes: D40; L51; O40.

Sisällys

1	Taustaa – tavoitteet	1
1.1	Tutkimuksen ja elinkeinopolitiikan haasteet	1
1.2	Lähtökohtana OECD:n kasvumalli	2
1.3	Sääntelyn kokonaistaloudellisia vaikutuksia	3
2	Suppea sääntelymalli	5
2.1	Kansantalouden suoriutuminen	5
2.2	Hyödykemarkkinoiden suoriutuminen	6
2.3	Toimintaympäristö	8
2.4	Malli ja johtopäätökset	14
3	Laajennettu sääntelymalli	16
3.1	Hyödykemarkkinoiden suoriutuminen	16
3.2	Toimintaympäristö	24
3.3	Malli ja johtopäätökset	27
	Lähteet	29

1 Taustaa – tavoitteet

Markkinoiden ja kilpailun toimivuus on keskeinen kansantalouden kilpailukykyä ja kuluttajien taloudellista hyvinvointia määrittävä tekijä. Yritysten välinen kilpailu kannustaa tuotantomenetelmien kustannustehokkuuden parantamiseen sekä uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Tuottavuuden kasvun lisäksi avoin kilpailu parantaa työllisyyden kasvun edellytyksiä, kun markkinoilla toimivat ja uudet kilpailukykyiset yritykset pyrkivät laajentamaan liiketoimintaansa.

Kilpailulliset markkinat ylläpitävät kansantalouden allokaatiivista tehokkuutta, kun tuotantorssit kohdentuvat kansantalouden kannalta kilpailukykyisimpiin liiketoimintoihin ja teknologioihin. Kilpailu edistää siten talouden rakennemuutosta. Yritysten voitot ja hyödykkeiden hinnat pysyvät kohtuullisina, mikä varmistaa kuluttajien hyvinvoinnin ja tulojen korkean ostovoiman. Kilpailulliset markkinat ovat elintason kasvun perustekijä.

Tämän selvityksen tavoitteena on kehittää kilpailun toimivuuden arvioimiselle systemaattista tarkastelukehikkoa, jota voidaan hyödyntää kansainvälisissä benchmarking -vertailuissa. Työn tuotos on kilpailumallin alustava hahmotelma, jota voidaan kehittää edelleen mm. *kilpailukykytutkimuksen* tarpeita varten. Koska painopiste on yleisen tarkastelukehikon kehittämisessä, tilastollinen analyysi ja Suomen suhteellinen aseman arvioiminen jäävät vähemmälle huomiolle.

1.1 Tutkimuksen ja elinkeinopolitiikan haasteet

Elinkeinopolitiikan linjauksissa markkinoiden toimivuuden varmistaminen on nostettu keskeiseksi päämääräksi. Tästä huolimatta kilpailun ja markkinoiden todellisesta toimivuudesta tiedetään melko vähän. Toimialojen kilpailullisuutta koskevat arviot perustuvat usein yksittäisiin indikaattoreihin, jolloin johtopäätökset elinkeinopolitiikan suuntaamiseksi ovat väistämättä puutteellisia.

Otteita kauppa- ja teollisuusministeriön kilpailupolitiikan linjauksista

”Markkinoiden hyvä toimivuus on keskeisen tärkeä tekijä Suomen kilpailukykyyn edistämistyössä. Kauppa- ja teollisuusministeriön päätehtävänä on luoda hyviä edellytyksiä yritystoiminnalle ja tärkeä tavoite näissä ponnisteluissa on mahdollisimman esteettömän tavaroiden ja palveluiden vaihdon aikaansaaminen niin kotimaassa kuin muiden maiden kanssa. Tämän mukaisesti on pidettävä huolta Euroopan unionin sisämarkkinoiden hyvästä toimivuudesta sekä kaupallisista eduistamme lähimarkkina-alueilla Venäjällä ja Baltian maissa. Viennin ja matkailun edistäminen liittyy läheisesti markkinoiden toimintaan kotimaassa ja kansainvälisesti”.

Kilpailututkimuksen suurimpana haasteena on, että kilpailun voimakkuutta on vaikea havaita ja mitata. Ongelmana on myös kilpailun monimuotoisuus. Kilpailumittareita valittaessa on siksi otettava huomioon, mitkä kilpailun muodot ovat elinkeinopolitiikan tavoitteissa toivottuja¹. Esimerkiksi intensiivinen hintakilpailu ja sitä tavoitteleva kilpailun valvonta voi olla ku-

¹ Tämän takia kilpailu ja markkinoiden toimivuus eivät ole täysin rinnasteisia käsitteitä. Markkinoiden toimivuus sisältää implisiittisesti näkemyksen kilpailulle asetetuista tavoitteista.

luttajien edun mukaista lyhyellä aikavälillä, mutta kääntöpuolena saattaa olla innovaatiotoiminnan vähentyminen ja toimialan näivettyminen pidemmällä aikavälillä².

Todellisuudessa yritykset kilpailevat ja innovoivat saavuttaakseen monopoliaseman, jossa ne voivat, ainakin tilapäisesti, saada markkinoiden normaalitasoon nähden ylisuuria voittoja. Tämän salliminen ja innovaatiotoiminnan julkinen tukeminen voi olla elinkeinopolitiikan kannalta kuitenkin perusteltua. Voitot kannustavat jatkuvaan innovaatiotoimintaan ja mahdollistavat innovaatiotoiminnan kustannusten kattamisen.

Politiikan kannalta kilpailun ja kilpailukyvyn edistäminen ovat vaikeasti yhteen sovitettavia ja osin ristiriitaisia tavoitteita. On selvää, että markkinoiden epätäydellisyyden vuoksi yritysten innovaatiotoimintaa on julkisin varoin tuettava. Samalla on kuitenkin huolehdittava kilpailun tasapuolisuudesta ja huomioitava julkisen intervention kilpailua mahdollisesti vääristävä vaikutus. Tämän tasapainoilun ohella on ymmärrettävä, miten kilpailun voimakkuuden mittareita voidaan tulkita.

Esimerkiksi korkeat hinta-kustannusmarginaalit, joita pidetään yleisesti merkinä kilpailun puutteesta, voivat myös olla osoitus alan teknologisista eroista, tuotedifferoinnista ja innovaatiokilpailun toimivuudesta. Vastakohtaisten tulkintojen mahdollisuus koskee muitakin yksittäisiä kilpailumittareita. Tästä seuraa, että kilpailun luonnetta ja voimakkuutta arvioitaessa on huomioitava useita tekijöitä ja muuttujia samanaikaisesti.

1.2 Lähtökohtana OECD:n kasvumalli

Ajatus markkinoiden toimivuuden systemaattisemmalle selvittämiselle syntyi OECD:n vuonna 2005 päättyneestä kasvuhankkeesta³, jossa selvitettiin kokonaistuottavuuden kasvuun vaikuttavia tekijöitä. Tunnistettujen neljän kasvutekijän havaittiin riippuvan edelleen niiden toimintaympäristöstä kuvaavista perustekijöistä. Kasvutekijöille määriteltiin siten *suoritutumismitarit* ja niitä selittävät *toimintaympäristömittarit* (ks. kuvio 1).

Tilastollinen analyysi osoittaa, että tieto- ja viestintäteknologia, yrittäjäyys, innovaatiot ja henkinen pääoma selittävät yhdessä noin 60 % kokonaistuottavuuden kasvuerosta OECD-maiden välillä. On ilmeistä, että maiden kilpailuolosuhteiden erojen huomioiminen parantaisi mallin selitysvoimaa edelleen⁴.

OECD:n kasvumalli selittää implisiittisesti myös markkinoiden toimivuuden, kilpailullisuuden ja kokonaistuottavuuden välistä riippuvuutta. Yrittäjäyttä lukuun ottamatta kasvutekijät kuvaavat yritysten hankkimia kilpailuresursseja, jotka mittaavat yritystoiminnan innovatiivisuutta ja siten kilpailun dynaamisuutta.

Kasvutekijöiden toimintaympäristö kuvaa puolestaan panosmarkkinoiden toimivuutta: panosten kysynnän ja tarjonnan kohtaavuutta ja miten julkinen sektori on onnistunut korjaamaan panosmarkkinoiden puutteita ja kohdentamaan innovaatioresurssit oikein. Kasvumallissa uu-

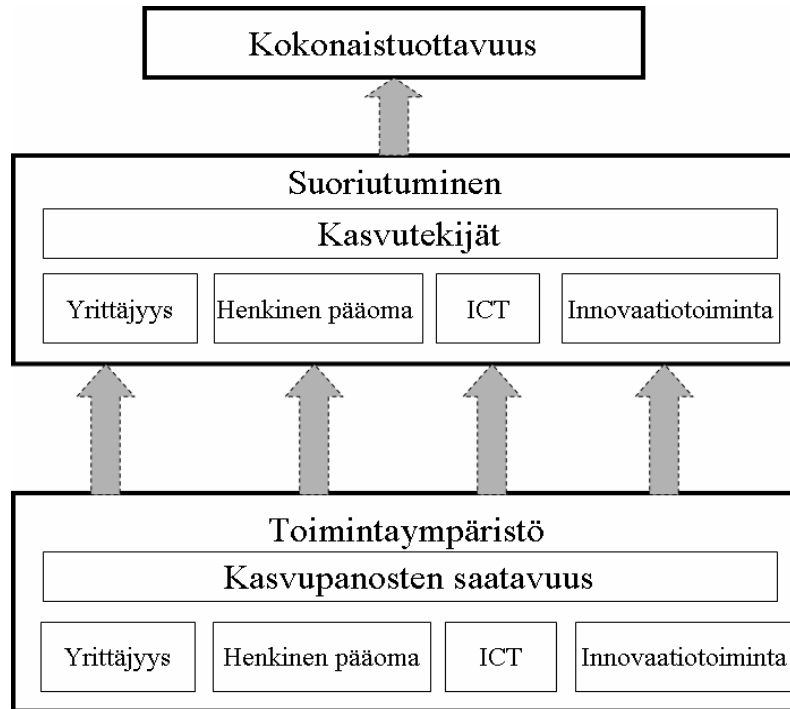
² Ks. esim. Kilponen Juha ja Santavirta Torsten (2004).

³ OECD 2005, Micro-Policies for Growth and Productivity.

⁴ Kilpailuolosuhteet olisivat tällöin malliin lisättävä viides kasvutekijä, jonka alle siirrettäisiin muiden kasvutekijöiden kilpailua eksplisiittisesti kuvaavat kilpailumittarit.

sien yritysten markkinoille pääsyä ja kasvumahdollisuuksia kuvaava yrittäjyys mittaa suoraan hyödykemarkkinoiden toimivuutta.

Kuvio 1. Kasvutekijöiden vaikutus kokonaistuottavuuteen OECD:n kasvuhankkeessa

Kilpailua eksplisiittisemmin kuvaavissa malleissa kysynnän ja tarjonnan kohtaavuus on korvattava markkinoiden kilpailua rajoittavilla tai sitä lisäävillä tekijöillä. Näitä ovat talouden institutionaaliset tekijät (julkinen sääntely, kilpailun valvonta) ja yritysten strategioiden markkinavaikutukset.

Yritysten markkinastrategioiden vaikutuksia on vaikea kattavasti arvioida⁵, ja kansainvälinen vertailuaineisto on tältä osin niukkaa. Tässä selvityksessä toimintaympäristön kilpailullisuuden mittaamiseksi ehdotetaan käytettäväksi institutionaalisia tekijöitä, joista on saatavissa systemaattista kansainvälistä vertailuaineistoa.

1.3 Sääntelyn kokonaistaloudellisia vaikutuksia

OECD on 2000-luvulla tehnyt useita selvityksiä julkisen sääntelyn vaikutuksista kansantalouksien menestymiseen (performance). BKT:n kasvuvauhtiin vaikuttavat sekä sääntelyn taso että sääntelyn purkaminen, millä tarkoitetaan kilpailua lisääviä markkinoiden reformeja. On osoitettu, että hyödykemarkkinoiden sääntelyn purkamisen seurauksena voimistunut kilpailu lisää työn tuottavuuden kasvuvauhtia, pääomavaltautumista sekä työllisyyttä⁶.

Välittömien tehokkuusvaikutusten lisäksi toimialakohtaisilla markkinareformeilla on laajakantoisia vaikutuksia koko kansantalouteen. Vaikutukset siirtyvät toimialojen panos-tuotos-suhteiden välityksellä. Reformit alentavat tuottajahintoja ja yritysten voittomarginaaleja. Ni-

⁵ Markkinoiden keskittymisastetta voidaan käyttää eräänä toimialojen rakenteeseen ja yritysstrategioihin perustuvana toimintaympäristötekijänä.

⁶ Esim. OECD 2003, The Economic-Wide Effects of Product Market Policies.

mellispalkkojen kasvuvauhti hidastuu ja palkkapreemiot alenevat. Reaalipalkat nousevat hyödykkeiden hintojen laskun seurauksena.

Markkinareformit pakottavat yrityksiä tehostamaan panosten käyttöä (ns. X-tehokkuus parane), mikä lisää työn ja pääoman tuottavuutta. OECD:n Suomea koskevien laskelmien mukaan reformit verkostotoimialoilla, liike-elämän palvelualoilla ja henkilökohtaisten palveluiden toimialoilla voivat lisätä kansantalouden työn tuottavuutta noin 3 % ja alentaa hintatasoa 4 %. Staattisten vaikutusten lisäksi kasvava kilpailu kannustaa yrityksiä innovoimaan ja investoimaan uusiin tuottavuutta lisääviin teknologioihin⁷.

Miten kilpailu vaikuttaa maiden taloudelliseen menestykseen (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)17)

“Enhanced competition has a direct impact on *per capita* growth through its effect on productivity, which arises both through static and dynamic efficiency gains. Static efficiency gains result from regulatory reform by, for example, stimulating managerial effort in the face of the risk of losing market shares or providing greater opportunities for comparing performance across firms (Nickell, 1996). Dynamic efficiencies refer to medium and long-term productivity gains that arise when increased competition reinforces incentives for R&D, the production and diffusion of innovation and the build-up of human capital attached to it, resulting in more rapid technological change. The fact that innovation and diffusion of technology have a sizeable impact on growth outcomes is empirically well established, but the link between competition and innovation is more controversial (Ahn, 2002).

OECD work suggests that too strict product market regulation and too high non-trade barriers are associated with low R&D intensity in the business sector (Nicoletti *et al.*, 2001; Bassanini and Ernst, 2002), but some authors suggest that the relationship between innovation and concentration is non-linear, with too high and too low concentration levels associated with a low level of innovation activity. Overall, the long-run relationship between competition pressures and aggregate labour productivity growth is likely to be positive. Using cross-country regressions with industry data, Alesina *et al.* (2005) find that pro-competitive reforms tend to raise capital deepening in crucial non-manufacturing industries, and Nicoletti and Scarpetta (2003) find that the same reforms can improve multifactor productivity, partly by allowing a faster catch-up to the technological leader. Evidence presented in the companion WP1 paper on regulation and productivity performance [ECO/CPE/WPI(2005)16] tends to support these findings.

Product market reforms also have the potential for raising GDP growth through employment. There are various possible channels for this effect. *First*, lower mark-ups resulting from increased competition pressures raise activity levels, leading to job creation and upward pressures on average real wages. In turn, the increase in real wages may stimulate labour supply. *Second*, to the extent that rents are shared with employees through higher wages, lower product market rents translate into lower wage premia in some sectors, reducing labour costs and further encouraging job creation. OECD work has found that regulatory reforms have a significant effect on business sector employment after controlling for the impact of various labour market institutions (Nicoletti *et al.*, 2001). The effect is large – an increase of up to 1.5-2.5% in the employment rate may be observed where in-depth reforms have been adopted”.

⁷ OECD 2004, Economic Review Finland.

2 Suppea sääntelymalli

Samoin kuin OECD:n erillisissä kilpailuselvityksissä tässä esitettävissä markkinoiden toimivuuden ja kilpailun voimakkuuden malleissa kilpailua ei pyritä mittaamaan suoraan⁸. Kilpailua mitataan välillisesti, kilpailuun vaikuttavien tekijöiden ja kilpailun seurauksia kuvaavien mittareiden avulla.

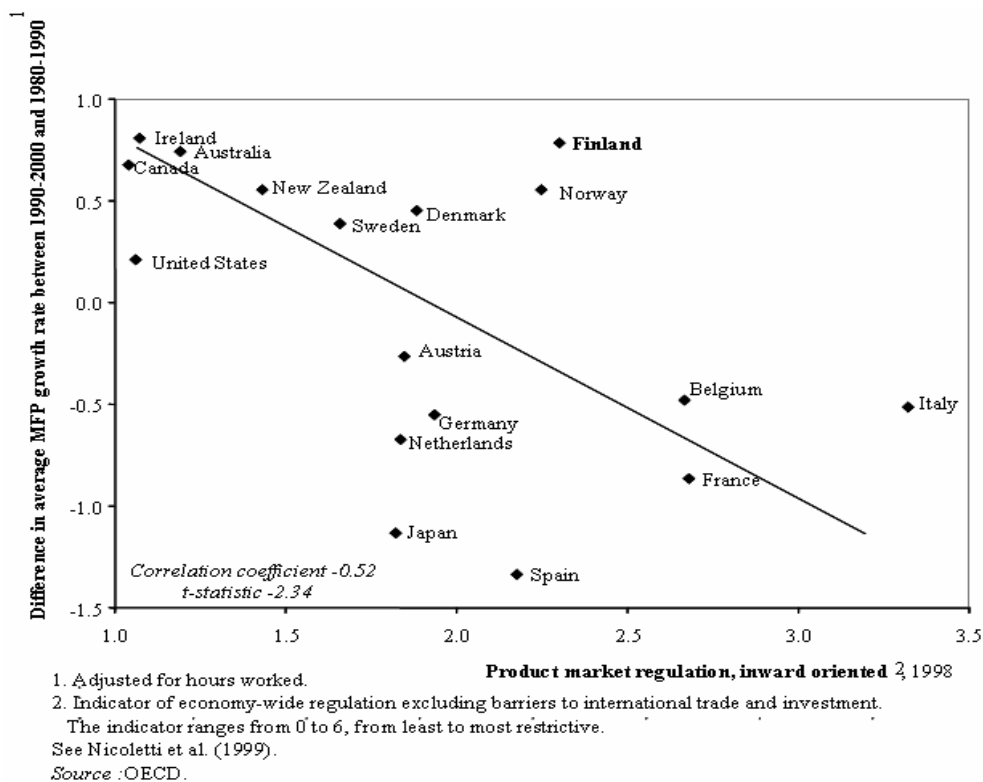
2.1 Kansantalouden suoriutuminen

Suppean sääntelymallin perusoletuksena on, että hyödyke- ja palvelumarkkinoiden sääntelyn taso ja markkinoiden reformit mittaavat välillisesti kilpailun voimakkuutta (OECD, ECO/WKP(2003)1). Sääntelyn purkamisella on vahva riippuvuus mm. kokonaistuottavuuden kasvun kanssa, joka on vastaavasti voimistuvan kilpailun seuraus (ks. kuvio 2).

Kokonaistuottavuuden kasvua pidetään yleisesti parhaana kilpailun dynamiikkaa ja kansantalouden suoriutumista kuvaavana mittarina. Kilpailunäkökulmasta kokonaistuottavuuden kasvua selittää kolme tekijää. Näitä ovat kilpailun myötä tehostuva pääoman ja työvoiman käyttö, pyrkimys tehokkaimpien teknologioiden käyttöön sekä innovaatiotoiminnan voimistuminen.

Korrelaatiolaskelmat osoittavat, että kotimarkkinoiden sääntelyn taso vuonna 1998 voi selittää jopa 50 % OECD-maiden kokonaistuottavuuden kasvun eroista 1980- ja 1990-lukujen välillä (OECD, SG/SGR(2003)8). Kuvion 2 vertailussa Suomi on ylisuoriutuja. Vuoden 1998 sääntelyindeksin osalta sijoitus on lähellä OECD-maiden keskiarvoa, kun taas kokonaistuottavuuden kasvu on ollut OECD:n huippua.

Kuvio 2. Hyödykemarkkinoiden sääntely ja kokonaistuottavuuden kasvu, OECD 2005

⁸ Suorina mittareina on käytetty mm. hinta-kustannus -marginaaleja, jotka mittaavat heikosti kilpailun toimivuutta

Syitä Suomen poikkeukselliseen kehitykseen on useita. Sääntelyn purkamisen ohella kokonaisuuttavuuden kasvua kiihdytti kansantalouden rakennemuutos 1990-luvun alun laman jälkeen. Neuvostoliiton romahdettua Suomen talous integroitui kilpailullisiin länsimarkkinoihin samalla, kun t&k - ja osaamisintensiivisten toimialojen kansantuoteosuus kääntyi nopeaan kasvuun. Ky-symys oli monien kilpailun dynamiikka lisänneiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

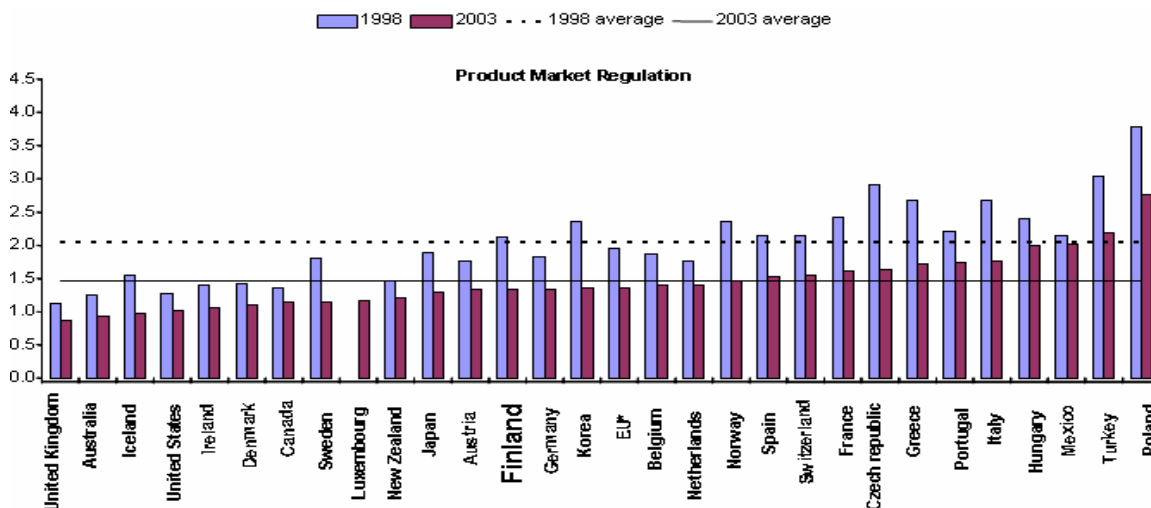
2.2 Hyödykemarkkinoiden suoriutuminen

Mallissa hyödykemarkkinoiden sääntelyn oletetaan mittaavan markkinoiden kilpailullisuutta, suoriutumista. Tarkkaan ottaen kyse on potentiaalisista kilpailumahdollisuuksista, joita yritykset eivät todellisuudessa pysty täysin hyödyntämään⁹. Oletuksen käyttöä voidaan kuitenkin perustella sääntelyn ja kokonaisuuttavuuden kasvun välisellä riippuvuudella.

Seuraavassa esitettävä benchmarking -tarkastelu perustuu OECD-maiden sääntelyä koskevaan PMR¹⁰-tietokantaan. PMR -yhdistelmäindikaattori koostuu kaikkiaan 16 perusmuuttujasta, joiden painot määräytyvät tilastollisten tekniikoiden perusteella. Sääntely jaetaan kotimarkkinasääntelyyn ja kansainvälisen kaupan ja omistuksen sääntelyyn. Edellinen käsittää valtion osallistumisen yritystoimintaan ja yrittäjyyden esteet, jälkimäinen ulkomaankaupan ja investointien esteet ja muut rajoitukset.

Osa sääntelymittareista koskee kaikkia toimialoja, osa spesifejä toimialoja. Esimerkiksi yrittäjyyden esteistä mainittakoon markkinoille tulon lakiperusteiset esteet, jotka koskevat eräitä teollisuudenaloja, verkostotoimialoja ja yksityisiä palvelualoja. Suurin osa toimialakohtaisista rajoitteista koskee verkosto- ja palvelualoja, joiden kilpailulla on laajoja kokonaistaloudellisia vaikutuksia.

Kuvio 3. PMR -kokoomaindeksi vuosina 1998 ja 2003, OECD 2005

Perustamisvuoden 1998 jälkeen PMR -tietokantaa päivitettiin vuonna 2003, mikä mahdollistaa sääntelyn muutoksen seuraamisen. Mittareiden asteikko on skaalattu siten, että 0 kuvaa sääntelyn lievintä ja 6 korkeinta tasoa. PMR -indikaattorien tasot ja muutokset on esitetty kuvioissa 3-6 (ks. OECD, ECO/WKP(2005)6).

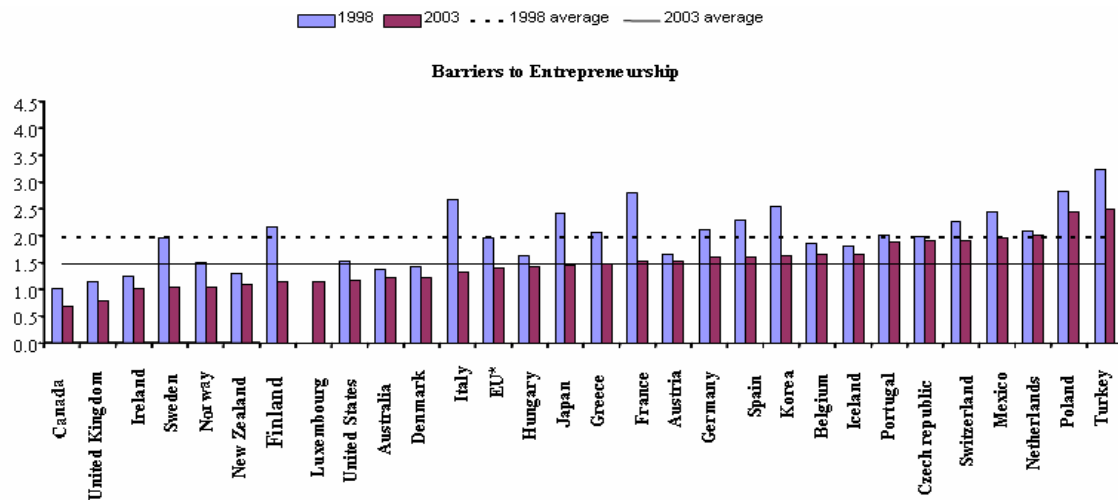
⁹ Syynä voi olla esim. epätäydellinen informaatio toimintamahdollisuuksista.

¹⁰ PMR = Product Market Regulation.

Sääntelyn vähenemiseen on liittynyt sääntelyn tason yhtenäistyminen, mitä kuvaa maiden välisen hajonnan pienentyminen. Maissa, joissa sääntelyn taso oli jo vuonna 1998 alhainen, muutos on ollut pienempi kuin korkean sääntelyn maissa. Suomessa sääntelyn taso oli vuonna 1998 OECD:n keskitasoa, joka alittui vuonna 2003.

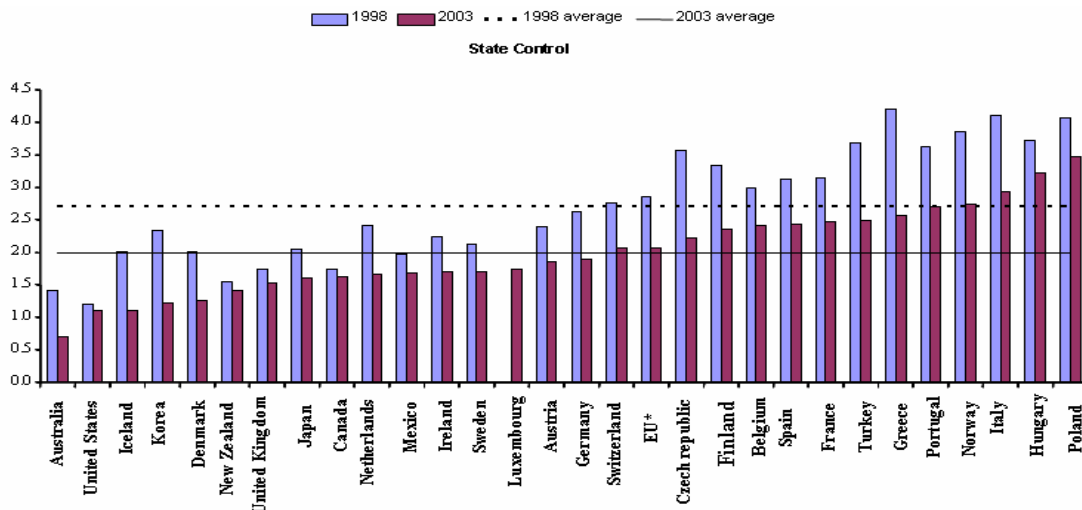
Suomi on Islannin ohella parantanut sijoitustaan eniten vuodesta 1998. Maiden järjestyksestä nähdään, että kokonaistuottavuuden kasvun lisäksi markkinoiden reformeilla on yhteys elintason kasvuun etenkin korkean elintason maissa. Voidaan siis päätellä, että alhainen sääntely ja markkinareformit korreloivat positiivisesti kokonaistuotannon, työllisyyden ja työn tuottavuuden kasvun kanssa. Työllisyyden ja hyödykemarkkinoiden sääntelyn yhteys voidaan osoittaa myös tilastollisesti (OECD, SG/SGR(2003)8).

Kuvio 4. Yrittäjyyden esteiden indeksi vuosina 1998 ja 2003, OECD 2005

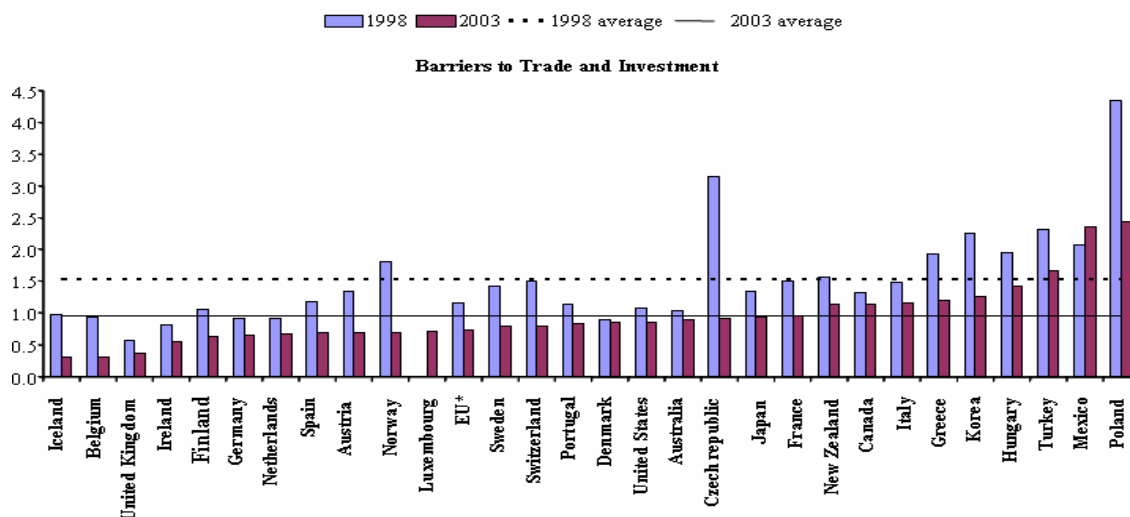
Yrittäjyyden osalta sääntely on vähentynyt Suomessa eniten, ja taso oli vuonna 2003 selvästi alle OECD-maiden ja EU:n keskiarvon. Sijoitus on parantunut sääntelyn osa-alueista eniten. Vastaavasti valtion osallistumisessa liiketoimintaan Suomen suhteellinen asema ei ole sanottavasti muuttunut, vaikka sääntely on tälläkin alueella vähentynyt. Suomen sijoitus on edelleen OECD:n ja EU:n keskiarvoa heikompi.

Kuvio 5. Valtion yritystoimintaan osallistumisen indeksi vuosina 1998 ja 2003, OECD 2005

Ulkomaisten omistuksen ja ulkomaankaupan rajoitukset olivat Suomessa alhaiset jo 1990-luvun lopussa, eikä tilanne ole 2000-luvulla sanottavasti muuttunut. Suomen sääntelypolitiikka kuuluu tältä osin liberaaleimpiin EU- ja OECD-vertailussa.

Kuvio 6. Ulkomaisten investointien ja ulkomaankaupan sääntelyindeksi vuosina 1998 ja 2003, OECD 2005

2.3 Toimintaympäristö

Tavaroita ja palveluita tuottavalle yritystoiminnalle PMR -indeksin muutokset on välitön kilpailun voimakkuuteen vaikuttava tekijä. Hyödykemarkkinoiden toimintaympäristön keskeisin osa-alue on panosmarkkinat, joiden toimivuus vaikuttaa välillisesti hyödykemarkkinoiden kilpailullisuuteen.

Tuotantopanosten kysyntä on johdettua, sillä kysyntä riippuu yritysten kilpailukyvyistä hyödykemarkkinoilla. Tällöin rajoitukset panosmarkkinoiden toiminnassa rajoittavat myös kilpailumahdollisuuksia hyödykemarkkinoilla. Vastaavasti panosmarkkinoiden reformit antavat kilpailua edistävää vipuvaikutusta hyödykemarkkinoiden reformeille.

Luonteva näkökulma toimintaympäristön tarkastelulle on tällöin panosmarkkinoiden sääntely ja muut niiden toimivuutta määrittävät tekijät. Tässä tarkastelun kohteena on työ- ja rahoitusmarkkinoiden toiminta, joista on saatavissa OECD:n keräämää kansainvälistä vertailuaineistoa.

Työ- ja rahoitusmarkkinoiden sääntely korreloi positiivisesti hyödykemarkkinoiden sääntelyn kanssa. Tämä johtuu panos- ja hyödykemarkkinoiden keskinäisestä riippuvuudesta sekä niiden reformien samansuuntaisista vaikutuksista kokonaistuottavuuteen, työllisyyteen ja kokonaistuotantoon.

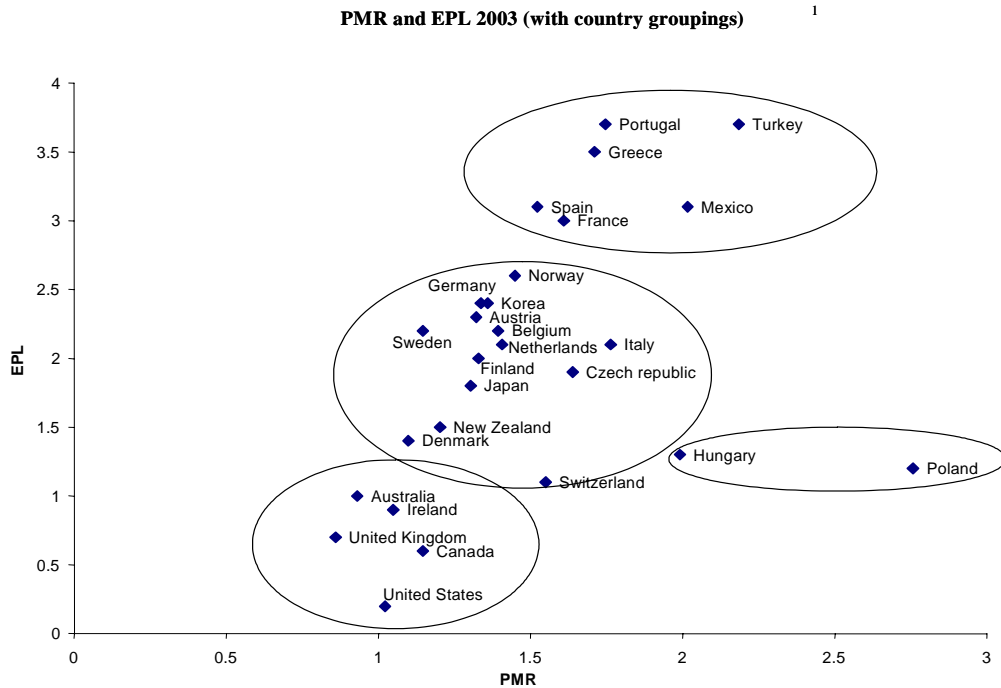
Työmarkkinat

OECD:n selvitykset osoittavat, että työ- ja hyödykemarkkinoiden reformit riippuvat positiivisesti toisistaan (OECD, ECO/WKP(2005)6). Positiivinen riippuvuus vallitsee myös työlainsäädännön (EPL¹¹) indeksin ja PMR -indeksin välillä (ks. kuvio 7). Suomi sijoittuu molempien indeksien osalta OECD-maiden keskiarvon tuntumaan.

¹¹ EPL = Employment Protection Legislation.

Vuoteen 1998 verrattuna hyödykemarkkinoiden sääntely on OECD-maissa vähentynyt selvästi enemmän kuin EPL -indeksin mukainen työmarkkinoiden sääntely. OECD:n tulkinnan mukaan kilpailua ja talouskasvua edistävät työreformit oli suurelta osin tehty jo 1990-luvun aikana. Uskottavampi selitys on, että työmarkkinoiden sääntelyn vähentäminen on poliittisesti vaikeampi toteuttaa kuin hyödykemarkkinareformit. Päätelmää tukee kuvio 7, jossa EPL -indeksi saa selvästi korkeampia arvoja kuin PMR -indeksi.

Kuvio 7. EPL- ja PMR -indeksien korrelaatio ja maaklusterit vuonna 2003, OECD 2005

1. Country groupings according to a cluster analysis on the two indicators.

Koska työ- ja hyödykemarkkinareformit ovat komplementaarisia politiikkoja, on ilmeistä, että työmarkkinareformeilla voidaan edistää hyödykemarkkinoiden kilpailua ja välillisesti kokonaistuottavuuden ja -tuotannon kasvua. Poliitikkojen komplementaarisuutta havainnollistava taulukko 1 esittää työllisyysasteen eroihin (poikkeama OECD:n keskiarvosta) vaikuttavia tekijöitä vuosina 1982 - 1998.

Suomessa kokonaispoikkeama on -3 %, josta PMR:n vaikutus on -0,2%, EPL:n ja työttömyyskorvausten vaikutus -0,6% ja verokiilan vaikutus -1,8%. Suomessa nämä tekijät vaikuttavat eniten, ja muiden tekijöiden vaikutus on vain -0,4%. Muita tekijöitä on mm. palkkaneuvottelujärjestelmän keskittyneisyys.

Työmarkkinoiden sääntelyllä ja reformeilla on moninaisia välillisiä vaikutuksia kokonaistuottavuuden kasvuun. Tilanteessa, jossa palkkaneuvottelujärjestelmän keskittyneisyys ei ole korkea, reformeilla on markkinasektorin innovaatio- ja t&k -toimintaa lisäävä vaikutus¹². Suomessa PMR:n tason vaikutus markkinasektorin OECD:n keskiarvoa korkeampaan t&k -intensiivisyyteen on positiivinen ja kompensoi EPL:n negatiivista vaikutusta.

¹² Vaikutuksen voimakkuus riippuu IPR -järjestelmän toimivuudesta.

Verokiilan alentamisella, EPL:n lieventämisellä sekä keskitetyn palkkaneuvottelujärjestelmän hajauttamisella on t&k -intensiivisten toimialojen BKT-osuutta lisäävä ja siten tuotantorakenteen muutosta edistävä vaikutus¹³. On lisäksi osoitettu, että työmarkkinareformeilla on yritysten markkinoille tuloa edistävä vaikutus erityisesti tietointensiivisillä toimialoilla (OECD, 2002¹⁴).

Taulukko 1. Työllisyysaste-eroihin vaikuttavat tekijät, OECD 2005

(Percentage deviations from OECD average)¹

	Contribution from :				Total
	EPL and benefit policies	Tax wedge	Product market regulation	Other ²	
Australia	4.1	5.0	1.0	0.9	11.1
Austria	-0.1	-1.6	-0.2	23.0	21.1
Belgium	-2.5	-3.3	-0.7	-1.8	-8.3
Canada	4.9	2.6	1.6	-1.3	7.7
Denmark	-3.0	-3.0	-0.6	9.7	3.0
Finland	-0.6	-1.8	-0.2	-0.4	-3.0
France	-2.3	-2.2	-1.4	-4.6	-10.5
Germany	-2.7	-1.3	0.0	17.7	13.7
Greece	-1.3	0.3	-2.0	-22.8	-25.8
Ireland	3.8	1.9	-1.4	-22.7	-18.4
Italy	-2.2	-1.5	-1.9	0.7	-5.0
Japan	1.5	2.3	0.4	26.0	30.2
Netherlands	-3.8	-3.6	-0.8	1.0	-7.2
New Zealand	3.6	2.9	1.8	-12.7	-4.4
Norway	-2.9	-0.5	0.4	-2.1	-5.0
Portugal	-4.6	2.0	-1.5	-1.6	-5.7
Spain	-3.8	0.5	-0.1	-12.7	-16.1
Sweden	-2.2	-3.6	0.8	10.1	5.0
United Kingdom	6.4	2.4	2.2	-3.9	7.1
United States	8.0	3.1	2.9	-3.9	10.2

1. Based on parameter estimates from pooled cross-country / time-series regressions covering 20 OECD countries over the period 1982-1998.

2. Includes effects of bargaining systems, unionisation, output gaps and other unexplained factors (country-specific effects and residuals).

Source : OECD (2002).

Rahoitusmarkkinat

Rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyydellä ja sääntelyllä on merkittäviä välillisiä vaikutuksia hyödykemarkkinoiden kilpailullisuuteen. Työmarkkinoista poiketen rahoitusmarkkinoilla kilpailevat palveluita tuottavat yritykset, jolloin panosmarkkinoiden toimivuutta on arvioitava myös liiketoiminnan tehokkuuden näkökulmasta.

OECD on vuonna 2005 valmistuneessa hankkeessa selvittänyt rahoitusmarkkinoiden kilpailullisuuden ja talouskasvun välistä riippuvuutta erityisesti tilanteessa, jossa yritysten ulkoisen rahoituksen osuus on suuri (OECD, ECO/CPE/WPI (2005)11)¹⁵.

¹³ OECD 2001, The Cross-market Effects of Product and Labour Market Policies.

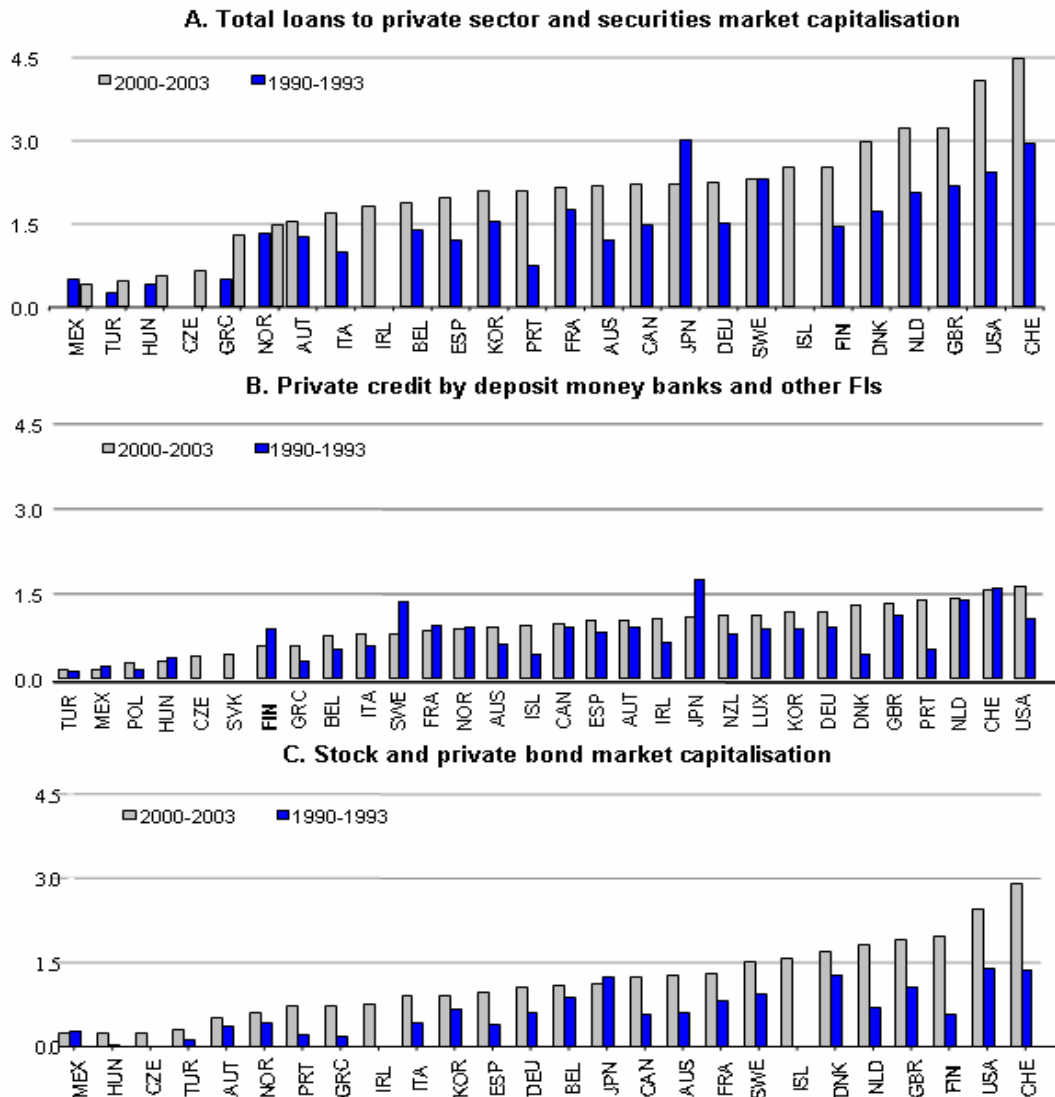
¹⁴ Productivity and Innovation: The Impact of Product and Labour Market Policies.

¹⁵ Regulation of Financial Systems and Economic Growth.

Hankkeessa selitettävänä muuttujina ovat markkinasektorin reaalisien arvonlisän ja työn tuottavuuden kasvu sekä markkinoille tulon aste¹⁶. Vaikka hankkeessa ei eksplisiittisesti pyritä selvittämään vaikutuksia hyödykemarkkinoihin, selitettävät muuttujat mittaavat myös niitä. Markkinoille tulon aste kuvaa suoraan hyödykemarkkinoiden kilpailullisuutta. Arvonlisän ja tuottavuuden kasvu mittaavat puolestaan kilpailun seurauksia.

Sääntelyn ohella selittävänä muuttujana on rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyys, jota mitataan niiden koolla suhteessa kokonaistuotantoon. Lainojen ja arvopaperien markkina-arvolla mitattuna Suomen markkinat ovat kasvaneet ripeästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Nopeinta kasvu on ollut osake- ja obligaatiomarkkinoilla, joiden koko on OECD-vertailussa kolmanneksi suurin. Pankkien yksityinen luottokanta on sen sijaan pieni. Yhdysvaltojen tapaan lainojen osuus ulkupoilisesta rahoituksesta on Suomessa alhainen.

Kuvio 8. Rahoitussektorin kehittyneisyys (sektorin koko suhteessa bruttokansantuotteeseen), OECD 2005

Source: World Bank financial structure database.

¹⁶ Markkinoille tulon aste = uusien yritysten osuus yrityskannasta.

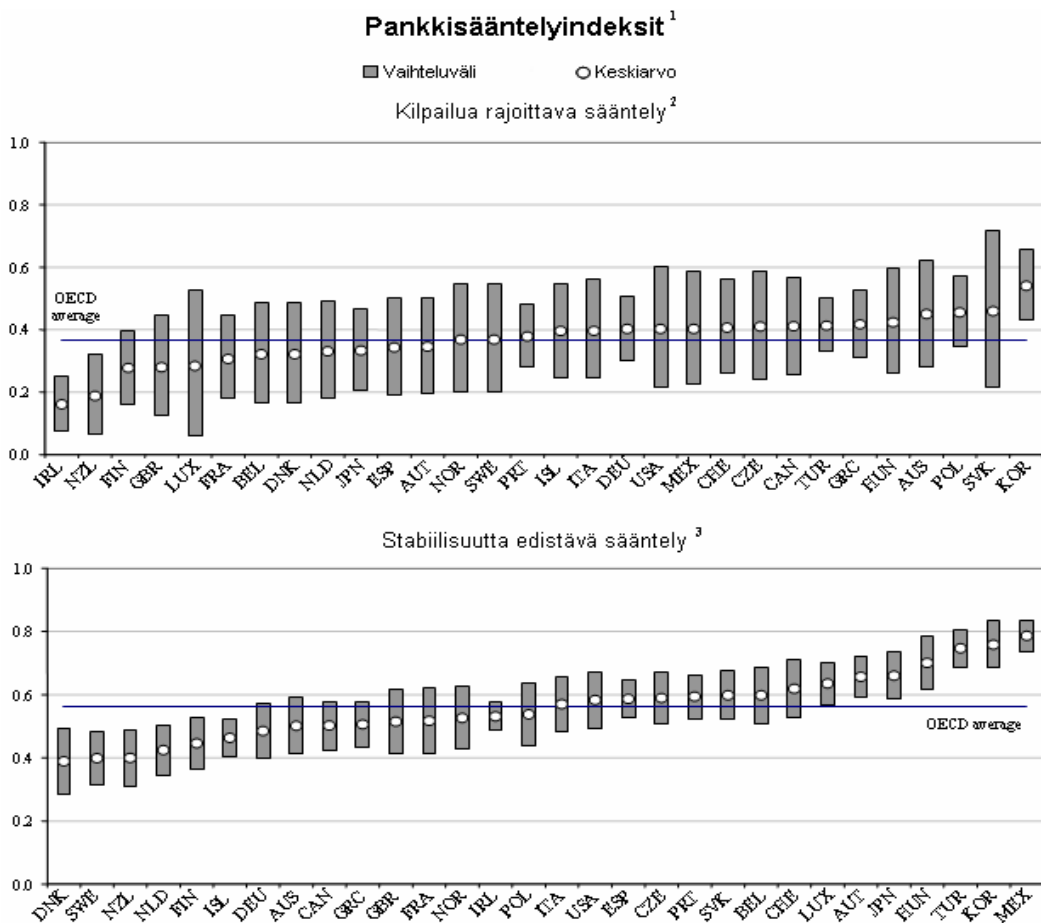
Kaiken kaikkiaan Suomen rahoitusmarkkinat kuuluvat OECD-maiden kehittyneimpiin, mitä osoittaa myös yksityisen riskipääomaan korkea BKT-osuus. Monet selvitykset osoittavat, että rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyydellä on markkinasektorin kokonaistuotantoa lisäävä vaikutus. Tämä on seuraus sekä tuottavuuden että fyysisen ja aineettoman pääomavaranon kasvusta. Rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyys vaikuttaa siten kokonaistuottavuuden kasvuun, jota kuvaa mm. pääoman tehostuva käyttö (OECD, ECO/CPE/WPI (2005)11).

Rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyys kuvastaa myös niiden kilpailullisuutta. Suoria kilpailun voimakkuuden mittareita ovat mm. pankkipalveluiden yksikköhinnat, kustannukset, ulkomaisten pankkien markkinaosuus sekä markkinoiden keskittyneisyys.

Ulkomaisen kilpailun voimakkuudella on negatiivinen riippuvuus hintatason ja yksikkökustannusten kanssa, joiden suhteen Suomi on OECD:n keskitasoa. Keskittyneisyys on muiden Pohjoismaiden tapaan korkea, mikä johtuu mm. markkinoiden pienuudesta pankkitoiminnan skaalaetuihin nähden.

OECD:n päätelmä pankkisektorin suorista kilpailumittareista on yhdensuuntainen tämän selvityksen näkemyksen kanssa, ja on yleistettävissä hyödykemarkkinoiden kilpailuun. Hinta-, kustannus- ja markkinarakennemittarit voivat paikallistaa mahdollisia kilpailun ongelma-alueita, mutta niiden perusteella ei voi tehdä politiikkasuosituksia tuottavia johtopäätöksiä.

Kuvio 9. Pankkitoiminnan sääntely, OECD 2005

1. The scale of the indicator is 0-1 from least to most restrictive.

2. Covers entry and activity regulations as well as the extent of government ownership.

3. Covers different measures related to prudential regulation on banking sector.

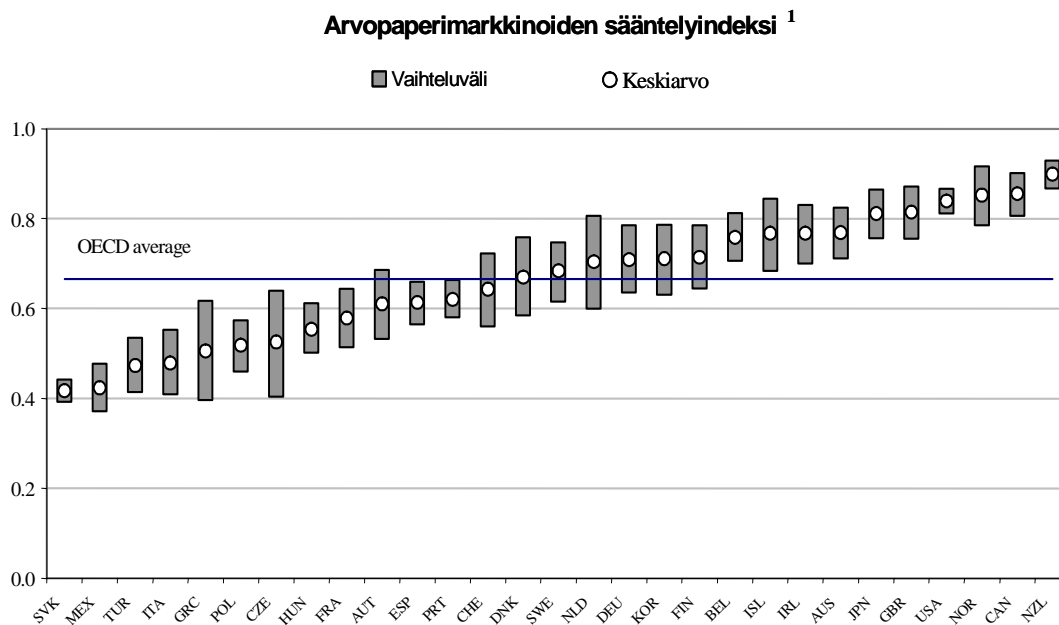
Source: OECD and World Bank's Bank Regulation and Supervision Database.

”Heikon kilpailun asemesta mittarit voivat kuvastaa teknologisia eroja pankkipalveluiden tuotannossa. Kilpailun voimakkuus ei ole eksogeeninen tekijä, vaan se riippuu kilpailupolitiikasta ja sääntelystä” (OECD, ECO/CPE/WPI (2005)11).

Pankkitoiminnassa sääntelyllä on kaksijakoinen tehtävä. Kilpailua haittaavan sääntelyn tulisi olla mahdollisimman vähäistä, mutta samalla minimisääntelyä tarvitaan rahoitusmarkkinoiden stabiilisuuden turvaamiseksi. Kuviossa 9 on esitetty OECD-maiden järjestys sääntelyn rajoittavuuden mukaan vuonna 2003¹⁷. Suomi on molempien osa-alueiden suhteen liberaaleimpia maita¹⁸.

Arvopaperimarkkinoiden osalta sääntelyn merkitys on päinvastainen. Sen tavoitteena on turvata investoijien edut, mikä on markkinoiden tehokkuutta ylläpitävä tekijä. Suomi sijoittuu sääntelyn voimakkuudessa kymmenenneksi, mutta kärkimaiden väliset erot ovat pienet (ks. kuvio 10).

Kuvio 10. Arvopaperimarkkinoiden sääntely, Maailman Pankki 2005

1. The scale of the indicator is 0-1 from least to most restrictive. It covers contract enforcement, access to credit, investor protection, and bankruptcy procedures.
Source: OECD and World Bank's Doing Business Database.

Korrelaatioanalyysi osoittaa, että sääntelyllä on vahva riippuvuus rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyyden kanssa (rahoitussektorin osuus bruttokansantuotteesta). Kehittyneisiin markkinoihin liittyy alhainen kilpailun ja markkinoiden stabiilisuuden sääntely, ja vastaavasti sijoittajia suojaava voimakas arvopaperimarkkinoiden sääntely (ECO/CPE/WPI(2005)11/ANNI).

Rahoitusmarkkinoiden toimivuudella ja yritysten ulkoisen rahoituksen osuudella on edelleen hyödykemarkkinoiden toimivuutta lisäävä vaikutus, kun sitä mitataan kokonaistuotannon ja

¹⁷ Harmaa alue kuvaa vaihteluväliä 90 % todennäköisyydellä, kun osaindeksien painot määräytyvät satunnaisesti välillä 0-1. Valkoinen alue kuvaa osaindeksien keskiarvoa.

¹⁸ Kilpailun sääntelyn alueita ovat kotimaisten ja ulkomaisten yritysten markkinoille tulon helppous, pankkien mahdollisuus laajentua pankkitoiminnan ulkopuolisilla aloilla ja valtion omistus.

työn tuottavuuden kasvulla sekä uusien yritysten markkinoille tulon asteella. Rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyydellä ja arvopaperimarkkinoiden sääntelyllä vaikutus on positiivinen ja pankkitoiminnan kilpailua rajoittavalla sääntelyllä vastaavasti negatiivinen.

Riskipääomamarkkinoiden koolla on positiivinen yhteys työn tuottavuuden ja kokonaistuotannon kasvuun. Pankkitoiminnan kilpailua mittaavien yksikkökustannusten kasvulla on sen sijaan hyödykemarkkinoiden toimivuutta heikentävä vaikutus.

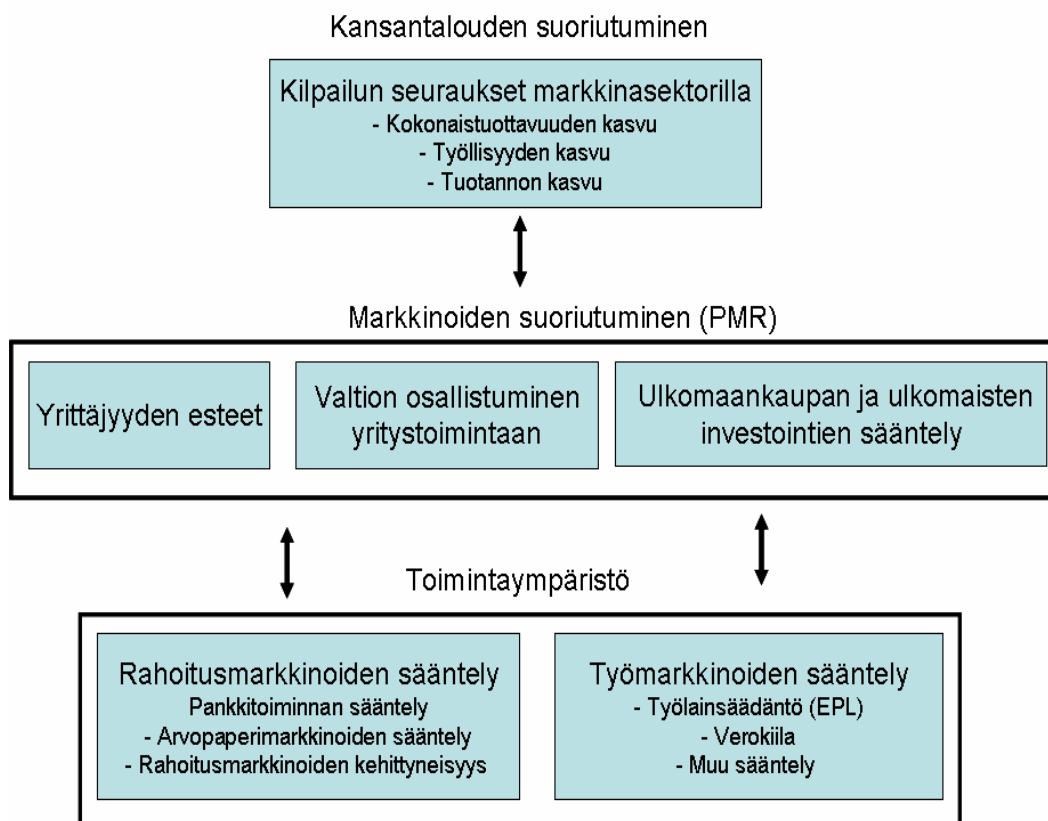
2.4 Malli ja johtopäätökset

Suppea sääntelymalli voidaan konstruoida kilpailun seurauksia kuvaavien kokonaistaloudellisten mittareiden ja kilpailun voimakkuuteen vaikuttavien sääntelyn osa-alueiden pohjalta. Lähtökohtaisesti malli soveltuu parhaiten koko markkinasektorin tarkasteluun, mutta sitä voidaan soveltuvin osin käyttää myös toimialoittaisessa vertailussa (kilpailun seuraukset osamarkkinoilla, ks. kuvio 11).

Ylin taso on *kansantalouden suoriutuminen*, joka koostuu kolmesta mittarista. Näitä ovat kokonaistuottavuuden kasvu, kokonaistuotannon kasvu ja työllisyyden kasvu markkinasektorilla. Kokoomaindeksi on näiden muuttujien painotettu summa, ja indeksin muutosta voidaan tarkastella valitulla aikavälillä.

Viime vuosien kokonaistuotannon ja -tuottavuuden nopean kasvun ansiosta Suomi menestyy hyvin indeksin vertailussa. Indeksien heikoin alue on työllisyyden kasvu, jonka on ollut OECD:n keskiarvon tuntumassa.

Kuvio 11. Markkinoiden toimivuuden suppea sääntelymalli

Markkinoiden suoriutumisen taso koostuu hyödykemarkkinoiden sääntelyn indekseistä vuonna 2003 ja reformien muutoksesta vuosina 1998 - 2003. Osa-alueita ovat yrittäjyyden esteet, valtion osallistuminen yritystoimintaan ja ulkomaankaupan sekä ulkomaisten investointien esteet. Osatekijöiden painotuksessa voidaan käyttää esim. OECD:n käyttämiä menetelmiä (OECD, ECO/WKP(2005)6).

Edellä todettiin, että PMR -indeksi korreloi positiivisesti kokonaistuottavuuden kasvun kanssa (kuvio 2). Mallin jatkokehittämissä olisi selvitettävä, miten PMR -indeksin osa-alueet ja muutokset korreloivat kansantalouden kokoomaindeksin ja sen osatekijöiden kanssa. Kaiken kaikkiaan Suomi sijoittuu hyvin, etenkin toteutettujen reformien suhteen. Heikoin alue on valtion osallistuminen yritystoimintaan.

Toimintaympäristö koostuu työmarkkinoiden ja rahoitusmarkkinoiden sääntelystä, joille voidaan laskea painotettu kokoomaindeksi. Kuten OECD:n kasvuhankkeessa todettiin, selvää kausaliteettia toimintaympäristön ja suoriutumisen välillä ei välttämättä ole, vaan vaikutukset ovat kaksisuuntaisia. Reformit panosmarkkinoilla kannustavat reformeihin (tai edellyttävät reformeja) hyödykemarkkinoilla ja päinvastoin.

Työmarkkinoiden sääntelyn osa-alueita ovat työlainsäädäntö (EPL), verokiila ja OECD:n määrittelemät muut tekijät (ks. Taulukko 1). Näihin kuuluvat mm. palkkaneuvottelujärjestelmän keskittyneisyys. Työmarkkinoiden sääntelyssä Suomi sijoittuu suhteellisen heikosti. Reformit ovat tarpeellisia paremman tasapainon saavuttamiseksi hyödyke- ja työmarkkinoiden välillä.

Malliin voi jatkokehittämissä sisällyttää myös työmarkkinoiden laatua kuvaavia mittareita, kuten korkeasti koulutettujen määrä/osuus työvoimasta (Human capital -indeksi) ja muita työmarkkinoiden toimivuutta kuvaavia mittareita. Näitä ovat mm. koulutuksen kysynnän ja tarjonnan kohtaavuus sekä korkeasti koulutettujen ja nuorten työttömyys. Näilläkin alueilla Suomessa on selviä ongelmia.

Edellä todettiin, että PMR:n ja EPL:n välillä vallitsee positiivinen riippuvuus. Mallin jatkokehittämissä olisi selvitettävä EPL:n, verokiilan ja muiden sääntelytekijöiden korrelaatio PMR:n ja sen osatekijöiden kanssa.

Rahoitusmarkkinoiden toimivuutta arvioidaan markkinoiden kehittyneisyyden (ml. riskipääomamarkkinat) ja sääntelyn mittareilla. Sääntely jaetaan edelleen kilpailun ja markkinoiden stabiilisuuden sääntelyyn sekä arvopaperimarkkinoiden sääntelyyn. Suomen rahoitusmarkkinat ovat yleisesti hyödykemarkkinoiden kilpailua tukevia, ja riskipääoman tarjontaa parantamalla kilpailuvaikutusta voidaan edelleen vahvistaa.

Edellä todettiin, että rahoitusmarkkinoiden sääntelyllä ja kehittyneisyydellä on vahva riippuvuus kansantalouden suoriutumisen ja hyödykemarkkinoiden kilpailua kuvaavan markkinoille tulon asteen kanssa. Alustavasti arvioiden pankkitoiminnan sääntelyllä on siksi negatiivinen riippuvuus hyödykemarkkinoiden toimivuuden kanssa.

Vastaavasti on syytä olettaa, että rahoitusmarkkinoiden kehittyneisyydellä ja arvopaperimarkkinoiden sääntelyllä vaikutus on positiivinen. Näiden riippuvuuksien selvittäminen olisi yksi jakoselvityksen tavoitteita.

3 Laajennettu sääntelymalli

Vaihtoehtoinen tapa hyödykemarkkinoiden toimivuuden mallintamisessa on käyttää sääntelyä kokonaisuudessaan kilpailun toimintaympäristötekijänä. Sääntely kattaa tällöin hyödykemarkkinat sekä työ- ja rahoitusmarkkinat, joille voidaan kehittää sääntelyn yhdistelmäindeksi.

Täydentävänä tekijänä malliin sisällytetään kilpailun valvonnan toimivuus, jonka tavoitteena on kilpailuun perustuvan yritystoiminnan edistäminen. Kilpailun valvonnassa tehokkuuden kriteeri ei ole niinkään valvonnan määrä vaan laatu ja valvontajärjestelmän rakenteelliset tekijät.

Kansantalouden suoriutumisen mittaamisessa käytetään samoja tunnuslukuja kuin suppeassa sääntelymallissa. Painotetut mittarit ovat reaalisen arvonlisän, työllisyyden ja kokonaistuottavuuden kasvu markkinasektorilla.

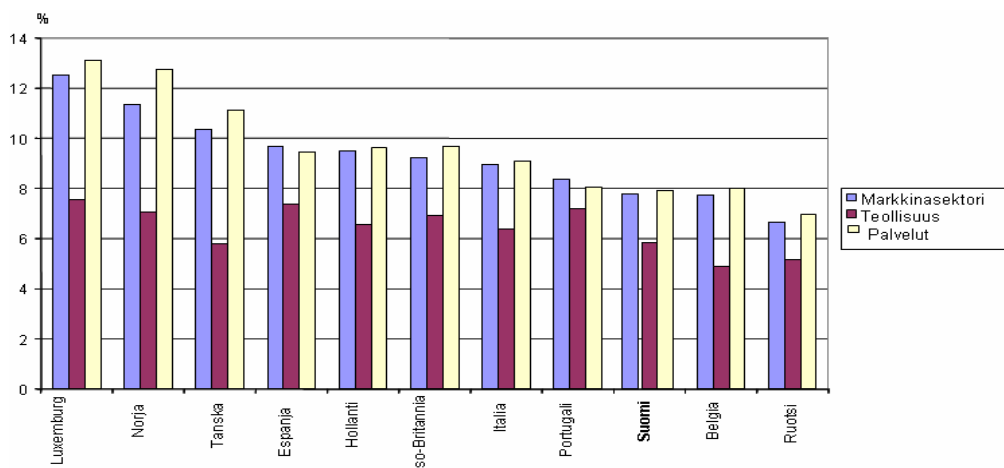
3.1 Hyödykemarkkinoiden suoriutuminen

Sääntely-ympäristö ohjaa yritysten käyttäytymistä markkinoilla, jolloin suoriutumista mittaavat kilpailun välittömiä seurauksia kuvaavat tunnusluvut. Laajennetussa mallissa niitä ovat yrittäjyys ja yritystoiminnan voitot (kannattavuus), yritystoiminnan innovatiivisuus, ICT:n hyödyntäminen ja ulkomaisen kilpailun voimakkuus.

Yrittäjyys ja yritystoiminnan voitot

Hyödykemarkkinoiden sääntelyn yksi osa-alue on yrittäjyyden esteet. Ne jakautuvat edelleen kilpailua rajoittaviin esteisiin, hallinnollisiin esteisiin sekä julkisen asioinnin ja sääntelyn läpinäkyvyyteen. Hyödyke- ja rahoitusmarkkinoiden sääntelyn voimakkuudella on osoitettu olevan yhteys uusien yritysten markkinoille tuloon (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)16/ANNI ja OECD, ECO/CPE/WPI(2005)11/ANNI).

Kuvio 12. Markkinoille tulon aste, keskiarvo 1998 -2002, (OECD 2005)

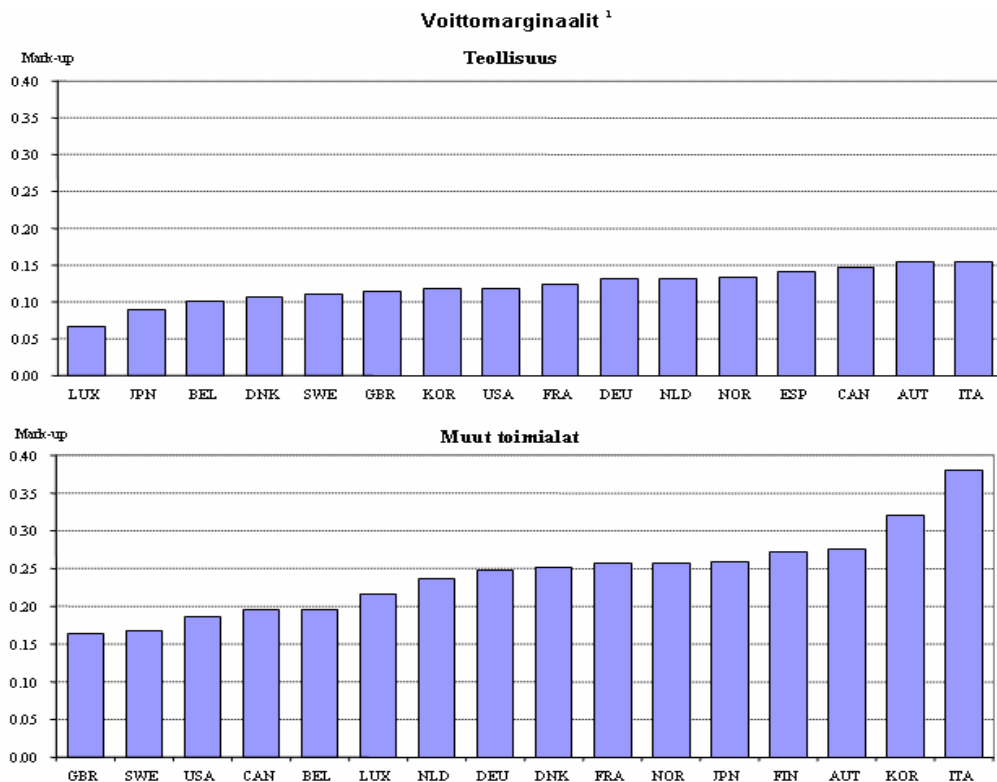
Yrittäjyys on keskeinen markkinoiden suoriutumista mittaava tekijä, jolla on työn tuottavuuden ja kokonaistuottavuuden kasvua lisäävä vaikutus. Yrittäjyyden mittaamisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi OECD:n kasvuhankkeessa käytettyjä muuttujia. Näitä ovat yrityskannan vaihtuvuus¹⁹ ja kasvuyritysten osuus yrityskannasta.

¹⁹ Yrityskannan vaihtuvuus = aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten osuus yritysten kokonaismäärästä.

Kasvuhankkeen yrittäjyyden kokoomaindeksin vertailussa Suomi sijoittuu hyvin, vaikka sijoitus on muita kasvutekijöitä heikompi. Yrittäjyysaktiivisuuden kansainvälisissä vertailuissa Suomen sijoitus on vain kehittyneiden maiden keskitasoa²⁰.

Rajoitteistaan huolimatta voittomarginaalit voivat olla käyttökelpoisia kilpailun voimakkuuden mittareita, kun vertailuaineisto käsittää useita toimialoja ja vuosia. OECD on estimoinut keskimääräisiä voittomarginaaleja 17 maalle ja 22 toimialalle vuosina 1975 - 2002 (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)17/ANNI²¹).

Kuvio 13. Voittomarginaalit teollisuudessa ja muilla toimialoilla, OECD 2005

1. Mark-ups are calculated for individual 2-digit ISIC sectors and aggregated over all sectors using country-specific final sales as weights.

Source: OECD STAN database and Secretariat calculations.

Kuvio 13 esittää teollisuuden ja muiden toimialojen voittomarginaaleja (prosenttia myyntihinnasta). Muut toimialat käsittävät yksityiset palvelualat, niihin kuulumattomat verkostotoimialat ja rakentamisen. Teollisuudessa voitot ovat kaikissa maissa alhaisemmat kuin muilla toimialoilla, mihin mm. kilpailun voimakkuuseroilla voi olettaa olevan merkittävä vaikutus.

Teollisuus toimii useimmissa kehittyneissä maissa kansainvälisen kilpailun alaisena, ja sääntely on suhteellisen vähäistä. Palvelu- ja verkostotoimialoilla kansainvälinen kilpailu on huomattavasti vähäisempää ja sääntely voimakkaampaa.

Suomessa voittomarginaalit näyttäisivät olevan OECD-maiden suurimpia niin teollisuudessa kuin muillakin toimialoilla²². Suomen osalta korkeiden voittojen selittäminen yksin kilpailun vähyydellä on kuitenkin kyseenalaista, koska sijoitus on korkea kaikilla alatoimialoilla.

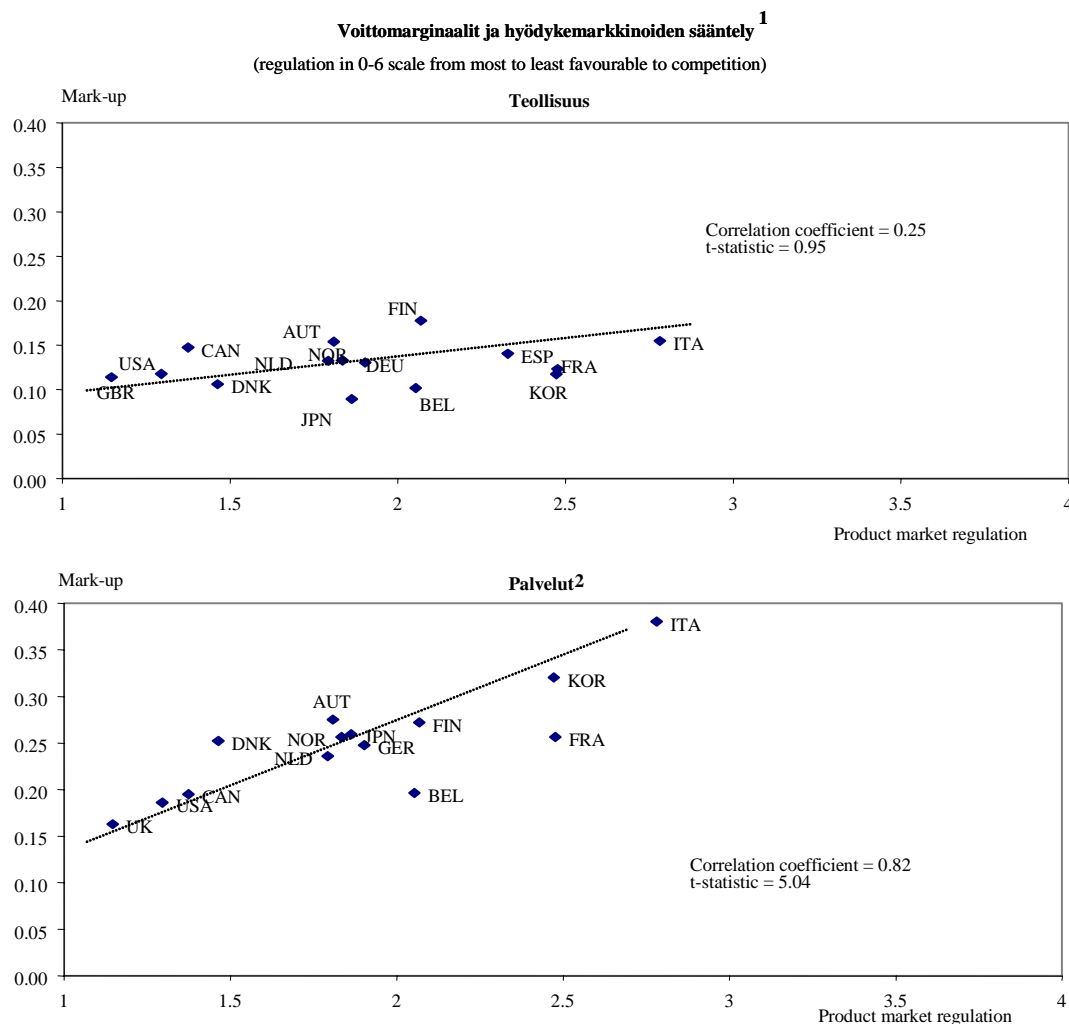
²⁰ Tämä ilmenee mm. GEM -tutkimuksista (Global Entrepreneurship Monitor), <http://www.gemconsortium.org>.

²¹ Product Market Competition in OECD Countries.

²² Kuvio 13 puuttuva teollisuuden voittomarginaali on Suomessa 0,18, joka on vertailumaiden korkein.

Vientiteollisuuden kohtaama kansainvälinen kilpailu on ankaraa, vaikka yritykset voisivatkin pitää korkeampaa hintatasoa kotimaan markkinoilla. On ilmeistä, että maiden välisiä systemaattisia eroja selittävät myös erot voittoihin vaikuttavien erien laskentatavoissa.

Kuvio 14. PMR -indeksin ja voittomarginaalien välinen riippuvuus, OECD 2005

1. The economy-wide indicator is the 1998 overall product market regulation indicator of Conway et al (2005). Mark-ups are weighted averages across 2-digit ISIC industries, using country-specific final sales as weights.

2. Non-manufacturing excludes personal services and real estate services.

Source: OECD STAN database and Secretariat calculations; Conway et al (2005).

Teollisuus ja palvelusektori eroavat toisistaan hyödykemarkkinoiden sääntelyn ja voittojen välisen riippuvuuden suhteen (ks. kuvio 14). Teollisuudessa riippuvuus on alhainen, vaikka maiden väliset erot PMR-indeksin arvoissa ovat huomattavat. Voittoeroja selittävät monet muutkin kuin sääntelytekijät. Esimerkiksi Suomessa korkeisiin teollisuuden voittoihin yhdistyy keskinkertainen sääntely.

Yksityisillä palvelualoilla riippuvuus on huomattavasti vahvempi, mitä selittää mm. PMR-indeksin rakenne. Suurin osa toimialakohtaisista kilpailun rajoitteista kohdistuu suoraan palvelualoihin ja verkostotoimialoihin. Sääntelyn vaikutus teollisuuteen on suurelta osin välillinen (ks. OECD 2004, Economic Review Finland).

Yritystoiminnan innovatiivisuus ja ICT:n hyödyntäminen

Kilpailun institutionaalisilla rajoitteilla on talouden ja työllisyyden kasvua hidastava vaikutus erityisesti tilanteessa, jossa taloudelliset edellytykset uusien teknologioiden hyödyntämiselle ja diffuusiolle ovat hyvät ja uudet teknologiat tukevat tuotantorakenteen muutosta.

OECD:n selvitykset osoittavat, että hyödykemarkkinoiden sääntely rajoittaa yritysten innovaatiohalukkuutta ja informaatioteknologian hyödyntämistä liiketoiminnassa. Innovaatiotoiminnalla ja ICT:n hyödyntämisellä on puolestaan vahva kokonaistuottavuuden kasvua lisäävä vaikutus²³.

Yritysten innovaatiotoiminta ja pyrkimys uusien teknologioiden hyödyntämiseen ovat suurelta osin seuraus hyödykemarkkinoiden kilpailuolosuhteista²⁴. Yritykset investoivat liiketoiminnan kehittämiseen kilpailuasemansa säilyttämiseksi ja uusien kilpailuetujen luomiseksi, joilla voidaan erottautua kilpailijoista. Markkinareformeilla voi tällöin olla merkittäviä kilpailun dynamiikkaa ja rakennemuutosta edistävää vaikutus.

Yritystoiminnan innovatiivisuutta ja ICT:n hyödyntämistä voidaan mitata vaihtoehtoisilla tavoilla. Yksi tapa on soveltaa OECD:n kasvuhankkeen suoritumisindeksejä ja niiden osamittareita. Näillä mittareilla Suomi menestyy OECD-vertailuissa erinomaisesti.

Toinen, täydentävä tapa on hyödyntää OECD:n sääntelyn vaikutuksia koskevien selvitysten mittareita. Innovaatiotoiminnan osalta näitä ovat toimialojen t&k -menojen osuus arvonlisästä (t&k -intensiivisyys) ja innovaatiotoiminnan laajuus yritystoiminnassa (innovation density). ICT:n hyödyntämisessä mittareita ovat ICT -investoinnit ja sääntelyn vaikutukset ICT:tä hyödyntäviin toimialoihin.

Taulukko 2. Markkinasektorin t&k -intensiivisyys, OECD 2005

Average over 1996-2000

	IT Manufacturing	Pharmaceuticals	Refined petroleum	Motor vehicles	Other manufacturing	Total services	Total business
Australia	10.3	n.a.	1.1	7.3	2.3	0.5	0.9
Belgium	13.4	26.1	5.6	2.9	4.4	0.5	1.8
Canada	34.4	25.2	4.6	1.1	1.9	0.7	1.5
Denmark	18.4	33.1	n.a.	0.7	3.4	1.2	2.1
Finland	29.0	36.5	5.5	3.8	4.0	0.6	3.1
France	27.7	27.9	4.0	13.3	4.5	0.3	2.0
Germany	31.8	23.2	1.8	16.8	4.4	0.2	2.2
Italy	20.6	7.6	0.9	9.3	1.1	0.2	0.7
Japan	20.3	20.6	0.8	13.0	6.2	0.1	2.6
Korea	17.1	3.1	2.1	16.1	2.0	0.5	2.4
Netherlands	33.0	27.0	3.0	6.3	3.1	0.4	1.6
Norway	49.1	19.7	7.3	9.1	2.2	1.1	1.7
Poland	3.6	4.6	0.6	3.3	0.9	0.1	0.4
Spain	13.4	9.6	1.2	2.2	1.4	0.2	0.6
Sweden	46.6	42.4	3.3	22.7	5.3	0.8	4.1
United Kingdom	9.6	47.3	8.6	10.0	3.1	0.5	1.7
United States	21.9	22.0	4.3	15.3	5.6	0.9	2.5
OECD average	22.3	23.5	3.2	9.0	3.2	0.5	1.9
Memo item ²	(1.8)	(0.8)	(0.7)	(1.7)	(21.3)	(58.9)	

1. R&D intensities in the business sector weighted with the share of each industry in business sector value added.

2. Share of sector in total business in parenthesis.

Source: OECD ANBERD and STAN databases.

²³ OECD 2005, Micro-Policies for Growth and Productivity.

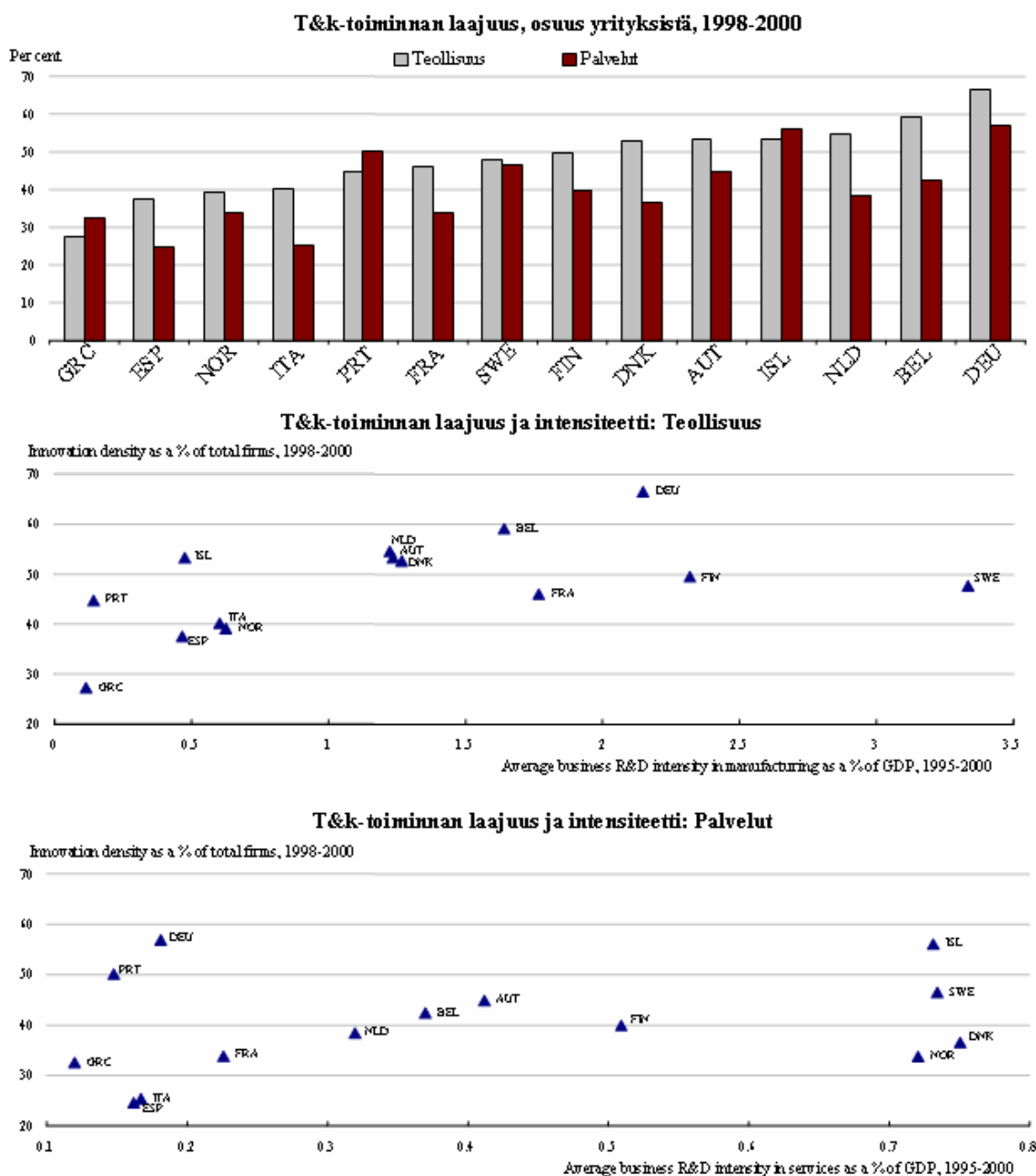
²⁴ Tämä edellyttää, että innovaatiopanosten saatavuudessa ei ole rajoitteita.

Markkinasektorin t&k -intensiivisyys on Suomessa OECD-maiden korkeimpia. Tämä ei johdu ainoastaan ICT -tuotannon korkeasta BKT-osuudesta, sillä useimmilla toimialoilla t&k -menot ylittävät OECD-maiden keskiarvon. Taulukko 2 esittää kuuden toimialan t&k -intensiiteettiä.

Aggregoidulla tasolla korkea t&k -intensiiteetti voi olla seuraus t&k -toiminnan keskittyneisyydestä, jolla voi olla kilpailua ja markkinoille tuloa rajoittava vaikutus. T&k -kilpailua paremmin kuvaava mittari on tutkimus- ja kehitystoimintaa tekevien yritysten osuus koko yrityskannasta.

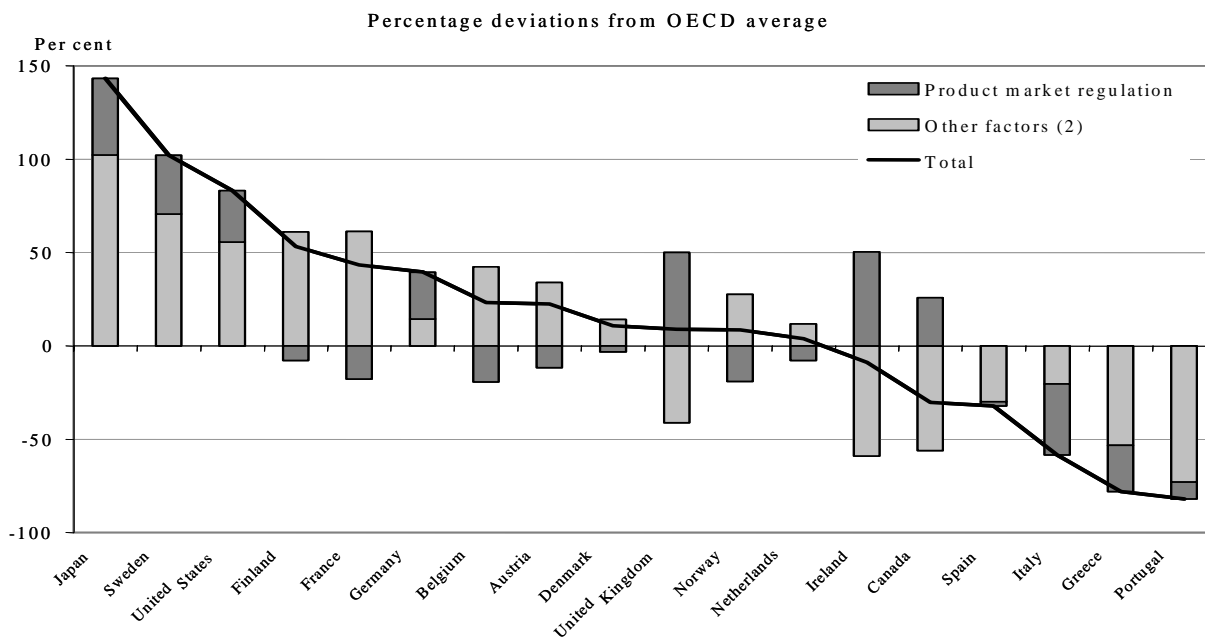
Kuviossa 15 on esitetty t&k -toiminnan laajuus ja intensiteetti teollisuudessa ja palvelusektorilla. Laajuuden suhteen Suomi sijoittuu EU-14:n keskiarvon tuntumaan, joten t&k -kilpailu ei ole välttämättä yhtä voimakasta kuin intensiteetti-mittareilla voisi päätellä (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)15/ANNI).

Kuvio 15. T&k -toiminnan laajuus ja intensiteetti, OECD 2005

OECD:n selvitykset osoittavat, että voimakas kilpailu kannustaa yrityksiä innovoimaan, kun IPR -järjestelmä tarjoaa innovaatioille riittävän suojan (OECD, SG/SGR(2003)8)²⁵. Yksityistä omistussuojaa lisäävän sääntelyn maittaiset erot selittävät esimerkiksi teollisuuden t&k -intensiteetin poikkeamia OECD:n keskiarvosta. Suomessa muiden kuin sääntelytekijöiden vaikutus keskiarvoa suurempaan t&k -intensiteettiin on kilpailua edistävän sääntelyn vaikutusta suurempi. Tämä vaikutus on negatiivinen (ks. kuvio 16).

Kuvio 16. Hyödykemarkkinoiden sääntelyn vaikutus teollisuuden t&k -intensiteettiin, OECD 2005

1. The contributions are based on the results of a panel regression on 18 industries in 18 OECD countries.
 2. Adjusted for industry composition.
 3. Includes employment protection legislation, other controls, country-specific effects and unexplained residual.
- Source : Bassanini and Ernst (2002).

Monet selvitykset osoittavat, että investoinneilla tieto- ja viestintäteknologiaan²⁶ on huomattava työn tuottavuutta lisäävä vaikutus OECD-maissa (OECD, 2004²⁷). Lisäksi on osoitettu, että ICT:n hyödyntäminen ja innovaatiotoiminta ovat komplementaarisia tuottavuutta lisääviä strategioita.

ICT -investoinnit on käyttökelpoinen kilpailuindikaattori, ja sillä on yhteys kokonaistuottavuuden kasvuun. Kilpailu kannustaa yrityksiä investoimaan teknistä ja organisatorista tehokkuutta lisääviin teknologioihin. Suomi on noussut kymmenessä vuodessa ICT -investoinneissa kärkimaiden joukkoon (ks. kuvio17).

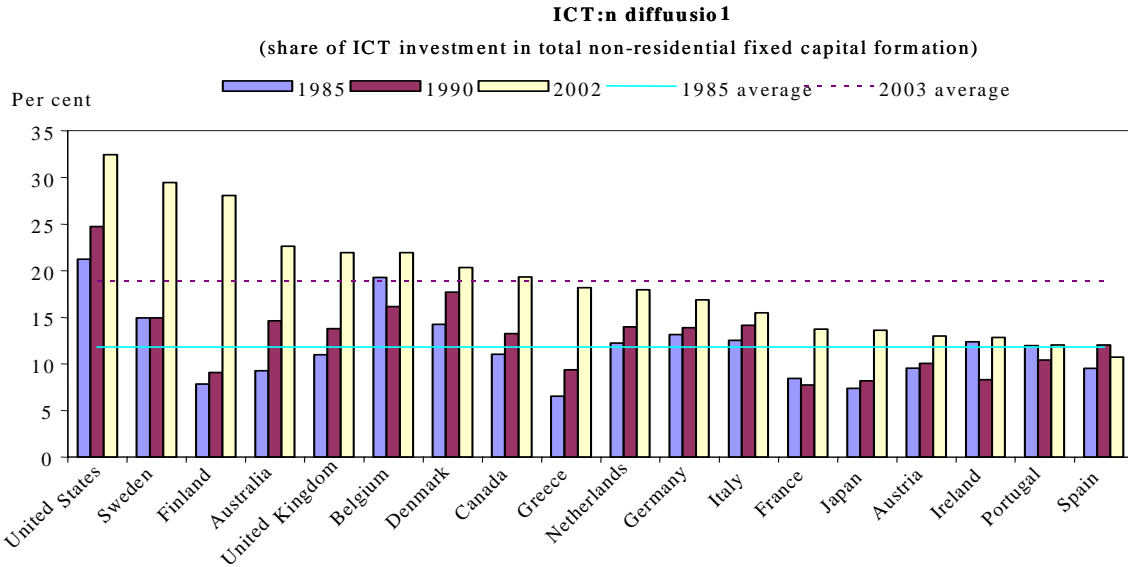
On osoitettu, että ICT:tä käyttävien toimialojen tuottavuuden kasvu on nopeaa maissa, joissa ICT:tä käyttävien toimialojen työn tuottavuuden taso on alhaisempi kuin johtavissa maissa (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)16/ANNI). ICT:tä käyttävien toimialojen sääntely hidastaa tuottavuuserojen kaventumista johtaviin maihin nähden.

²⁵ Uusimmat selvitykset osoittavat kuitenkin, että kilpailun voimakkuuden ja innovoinnin välinen riippuvuus on käänteisen U-käyrän muotoinen. Kilpailun voimistuminen lisää innovaatiohalukkuutta heikon kilpailun tilanteissa. Kun kilpailun intensiteetti ylittää kriittisen pisteen, innovaatiohalukkuus kääntyy laskuun.

²⁶ Mittarina käytetään ICT -investointien osuutta kiinteistä investoinneista.

²⁷ The Economic Impact of ICT.

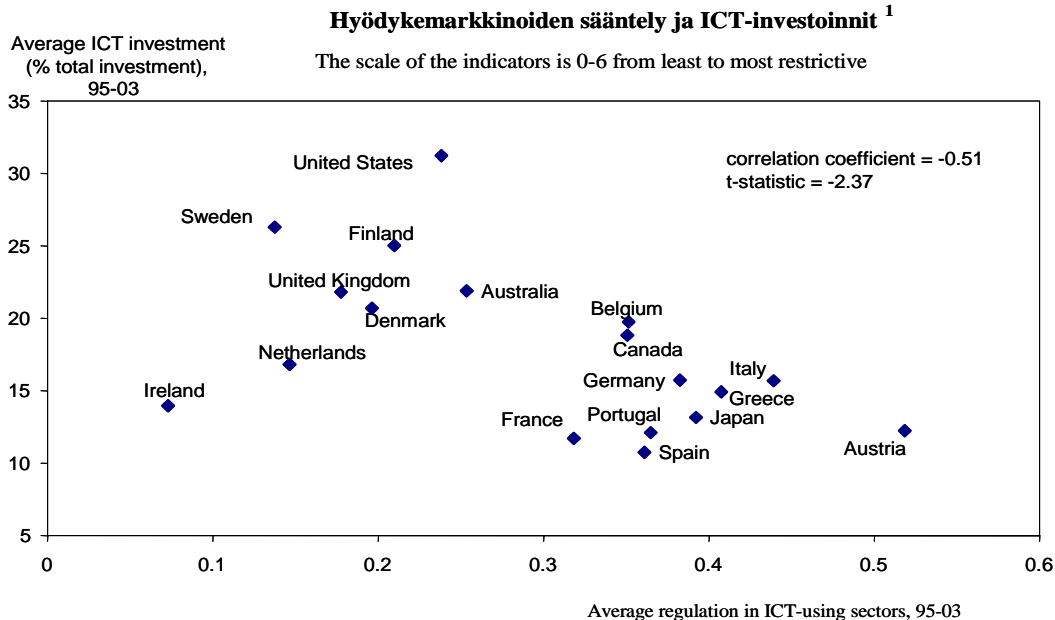
Kuvio 17. ICT -investointien osuus kokonaisinvestoinneista, OECD 2005

¹ Countries ordered according to ICT share in the most recent period.
Source: OECD, Database on capital services

Hyödykemarkkinoiden sääntelyllä on vahva negatiivinen riippuvuus ICT -investointien kanssa (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)16/ANNI). Negatiivinen riippuvuus vallitsee myös ICT:tä hyödyntävien toimialojen sääntelyn²⁸ ja ICT -investointien välillä. Suomessa ICT -toimialoihin kohdistuva sääntely on OECD-vertailussa vähäistä (ks. kuvio 18).

Kuvio 18. ICT -investoinnit ja ICT:tä käyttävien toimialojen sääntely, OECD 2005

¹ The indicator of regulation in ICT-using sectors is the simple average of the 'regulation impact' indicators for the individual industries included in these sectors. The construction of the regulation impact indicators is described in Box 2 and Annex 2.

²⁸ ICT:tä käyttävien toimialojen sääntelyn voimakkuutta mitataan OECD:n kehittämällä menetelmällä (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)16/ANNI).

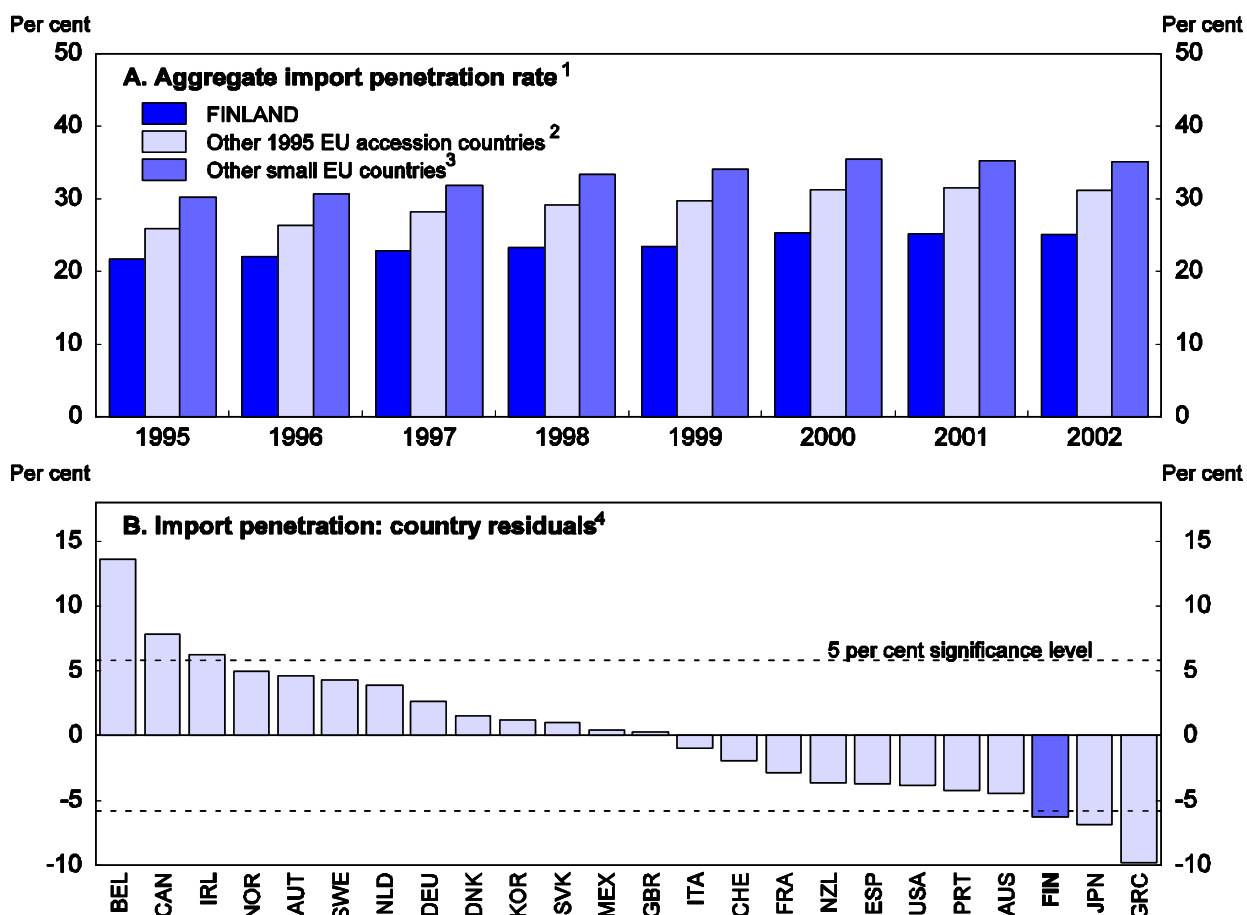
Suomessa ICT:tä hyödyntävien alojen vaikutus kansantalouden tuottavuuden kasvuun on pieni sääntelyn vähäisyydestä ja korkeista ICT -investoinneista huolimatta. Pääasiallisena syynä on ICT:tä hyödyntävien toimialojen pieni BKT-osuus.

Ulkomainen kilpailu

Tuonti ja maahan tulevat ulkomaiset investoinnit ovat merkittävä kilpailun voimakkuuteen vaikuttava tekijä etenkin pienissä avotalouksissa. Hyödykemarkkinoiden sääntelyn osaluista rajoitukset ulkomaisessa kilpailussa ovat olleet suhteellisesti vähäisimmät. Tähän on vaikuttanut mm. WTO:n piirissä tehdyt kansainvälisen kaupan ja pääomaliikkeiden liberaalisointia koskevat sopimukset.

Kotimarkkinoiden sääntely korreloi positiivisesti ulkomaisen kilpailun sääntelyn voimakkuuden kanssa. Kun tarkastellaan toteutunutta tuontikilpailua mittareiden valossa, korrelaatio sääntelyn kanssa heikkenee. Kuviossa 19 on esitetty tuontikilpailun voimakkuus, jota mitataan tavara- ja palveluetuonin suudella BKT:n ja tuonin summasta (OECD, ECO/EDR(2004)14).

Kuvio 19. Tuontikilpailu (-penetraatio), OECD 2005

1. Defined as the ratio of imports of goods and services relative to GDP plus imports of goods and services.

2. Unweighted average of Austria and Sweden.

3. Unweighted average of Belgium, Denmark, Greece, Ireland, Netherlands and Portugal.

4. Residuals after control for effects of country size, GDP per capita and transportation costs.

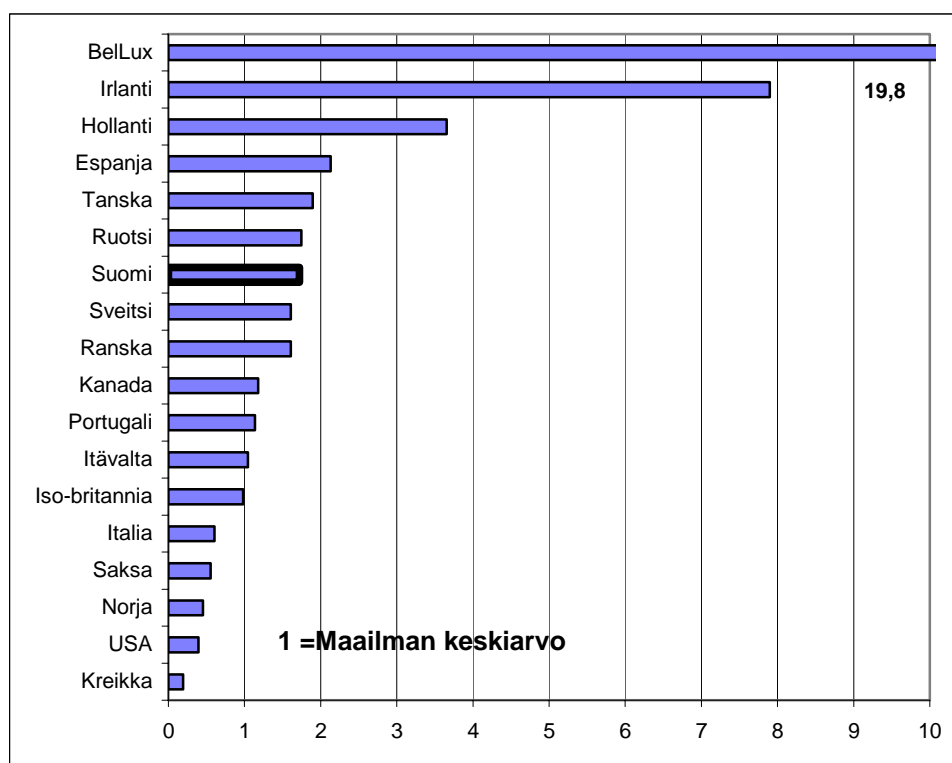
Source: OECD.

Muihin pieniin maihin nähden Suomessa tuonnin suhteellinen osuus on alhaisempi, ja ero on tasaisesti kasvanut. Myös maissa, jotka Suomen ohella liittyivät EU:iin vuonna 1995, tuontiosuus on suurempi. Kuvio 19 B esittää tuontiosuuksien poikkeamia OECD:n keskiarvosta, kun erot maiden koossa, elintasossa ja kuljetuskustannuksissa on otettu huomioon.

Maahan suuntautuvien ulkomaisten investointien määrään vaikuttavat kilpailuolosuhteiden ja sääntelyn voimakkuuden lisäksi toimintaympäristön muut tekijät, kuten verotus sekä tuotannon tekijöiden laatu ja saatavuus. Ulkomaisilla investoinneilla ja yritysostoilla on kilpailua lisäävä vaikutus, ja niihin liittyy usein täydentävää osaamista, jota kohdemaasta puuttuu.

Ulkomaisten investointien kanta suhteessa BKT:een on Suomessa OECD:n keskitasoa. Sen sijaan vuosittaisten investointien BKT -osuuden kasvu on ollut OECD-maiden nopeimpia. Kuviossa 20 mittarina on maan saamien investointien suhde BKT:een, joka suhteutetaan maailman vastaavaan suhdeluukuun²⁹. Mittari on laskettu vuosien 2001 - 2003 keskiarvona.

Kuvio 20. Ulkomaisten investointien virta suhteessa BKT:een (maa/maailma), UNCTAD 2005

3.2 Toimintaympäristö

Laajennetussa sääntelymallissa toimintaympäristöä arvioidaan sääntelyn perusteella. Sääntely-ympäristö käsittää tällöin edellä tarkastellut hyödykemarkkinoiden sääntelyn (PMR) ja panosmarkkinoiden sääntelyn. Panosmarkkinoista tarkastelussa ovat työmarkkinat ja rahoitusmarkkinat, joilla on riippuvuus hyödykemarkkinoiden toimivuuden kanssa (ks. luku 2.2).

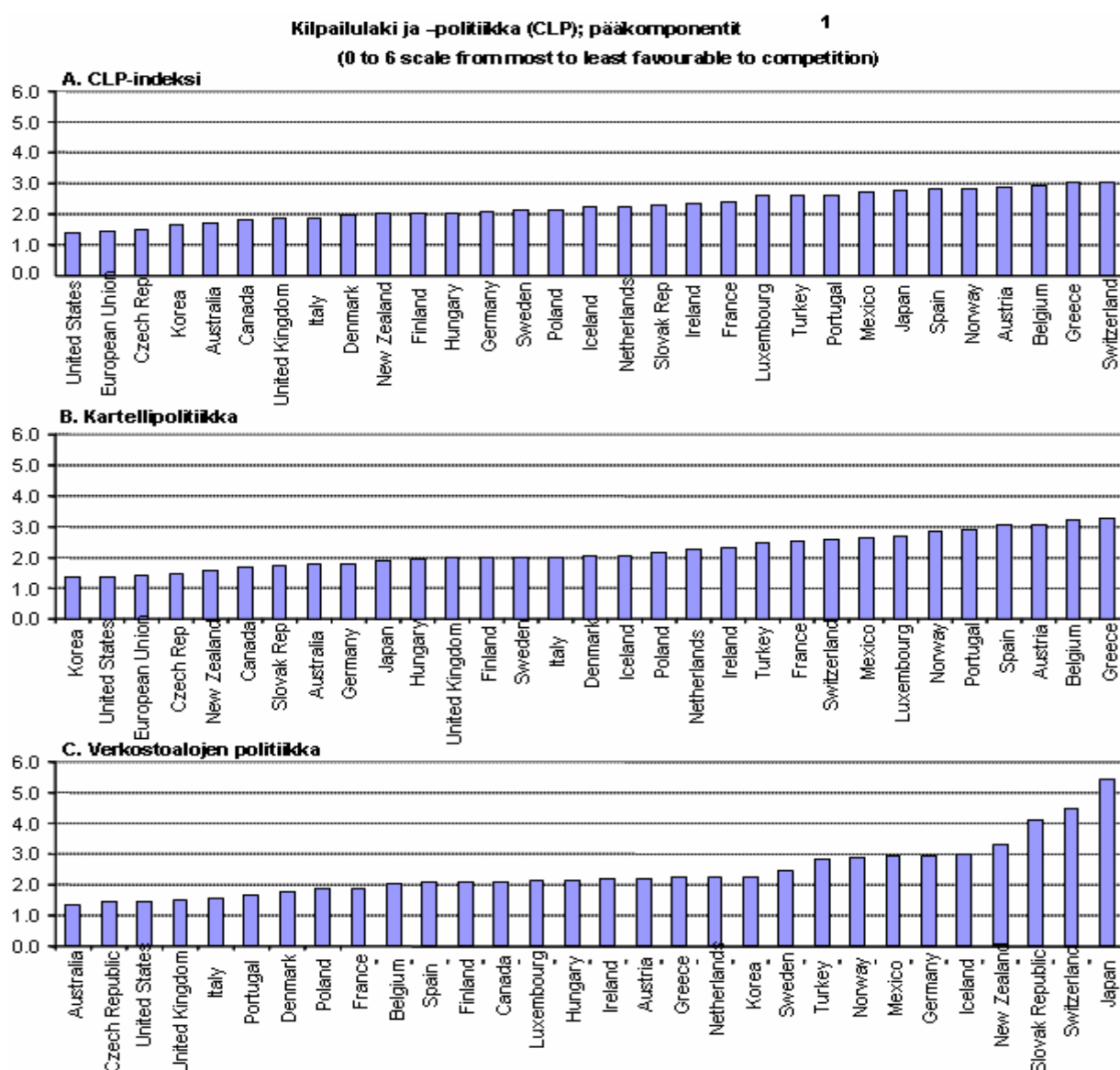
²⁹ Tämä poistaa maiden kokoerojen vaikutuksen.

Kolmantena toimintaympäristötekijänä laajennetussa mallissa on kilpailun valvonta ja sen toimivuus. Kilpailun valvonta kohdistuu ensisijaisesti hyödykemarkkinoiden toimintaan mutta myös rahoitusmarkkinoihin ja pankkien väliseen kilpailuun.

OECD on kehittänyt kilpailun valvonnan benchmarking -seuranta varten kilpailulaki- ja politiikka indeksin (CLP³⁰), joka on PMR -indeksiä yleisempi kilpailuindeksi. Kun PMR mittaa kilpailua rajoittavaa sääntelyä, CLP mittaa kilpailua edistävää politiikkaa. Indeksit ovat siten erillisiä mutta samalla toisiaan täydentäviä (OECD, ECO/CPE/WPI(2005)17).

CLP -indeksi mittaa OECD-maiden kilpailupolitiikan voimakkuutta käsittäen kilpailulain soveltamisen (enforcement), lainsäädännön ja instituutioiden rakenteen. CLP -indeksi huomioi lisäksi yleisen ja verkostotoimialoihin kohdistuvan kilpailupolitiikan.

Kuvio 21. Kilpailulaki- ja politiikkaindeksi, OECD 2005

1. The CLP indicator measures the strength of overall competition policies. This can be divided into an indicator for antitrust framework (scope and enforcement of law and independence of competition authority) and an indicator for network policies (independence of sector regulators and network access).

Source: OECD calculations.

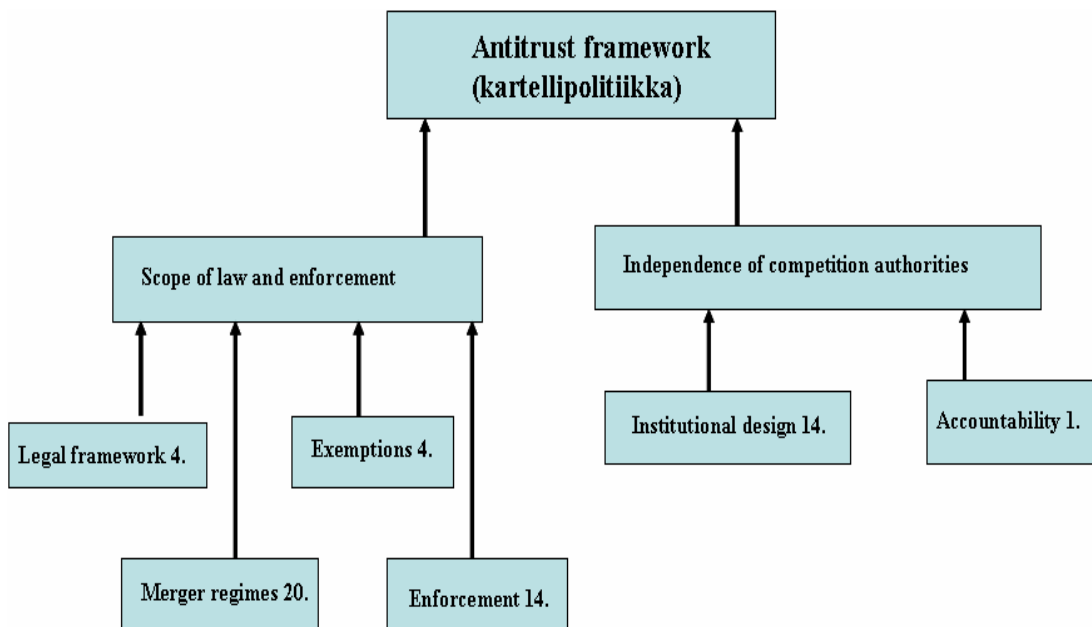
³⁰ CLP = Competition Law and Policy.

Kilpailulainsäädäntö on kehittynyt kilpailua edistäväksi useimmissa OECD-maissa. Tähän on vaikuttanut mm. EU:n kilpailupolitiikan harmonisoituminen ja verkostotoimialojen kilpailullisuuden edistäminen OECD-maissa (ks. kuvio 21).

Suomen kokonaissijoitus kilpailun valvonnan toimivuuden suhteen on hyvä (11.), kun vertailussa on 31 OECD-maata. Sijoitus on hieman heikompi CLP -indeksin pääkomponenteissa, kartellipolitiikassa ja verkostotoimialojen politiikassa. Merkille pantavaa on, että EU sijoittuu kokonaisuudessaan toiseksi, vaikka ongelmat yhteismarkkinoiden luomisessa on ollut keskeinen kritiikin kohde.

CLP -indeksi rakentuu kaikkiaan 11:sta perusmuuttujasta, jotka vaihtelevin painotuksin määrittävät maiden kokonaissijoituksen. Kuvioissa 22 on esitetty CLP -indeksin rakenne kartellipolitiikan³¹ osalta, jonka painoarvo indeksissä on 75 %. Osatekijöissä on esitetty Suomen sijoitus OECD-vertailussa.

Kuvio 22. Suomen sijoitukset kartellipolitiikan toimivuudessa, OECD 2005

Hajonta Suomen sijoituksissa on merkittävä. Lakiympäristö on toimiva, ja poikkeamat kilpailulain soveltamisessa ovat vähäisiä. Sen sijaan fuusiopolitiikka ja lainsäädännön täytäntöönpano eivät ole kilpailun edistämisen kannalta parhaita mahdollisia. Sijoitusten hajonta on suuri myös kilpailuviranomaisten riippumattomuudessa.

Verkostotoimialojen valvonnassa Suomi sijoittuu OECD:n keskiarvon tuntumaan. Energiamarkkinoilla viranomaisvalvonnan riippumattomuus on OECD:n huippua, mutta televiestintämarkkinoilla sijoitus on selvästi heikompi. Verkkoihin pääsy on myös varsin rajoittunutta.

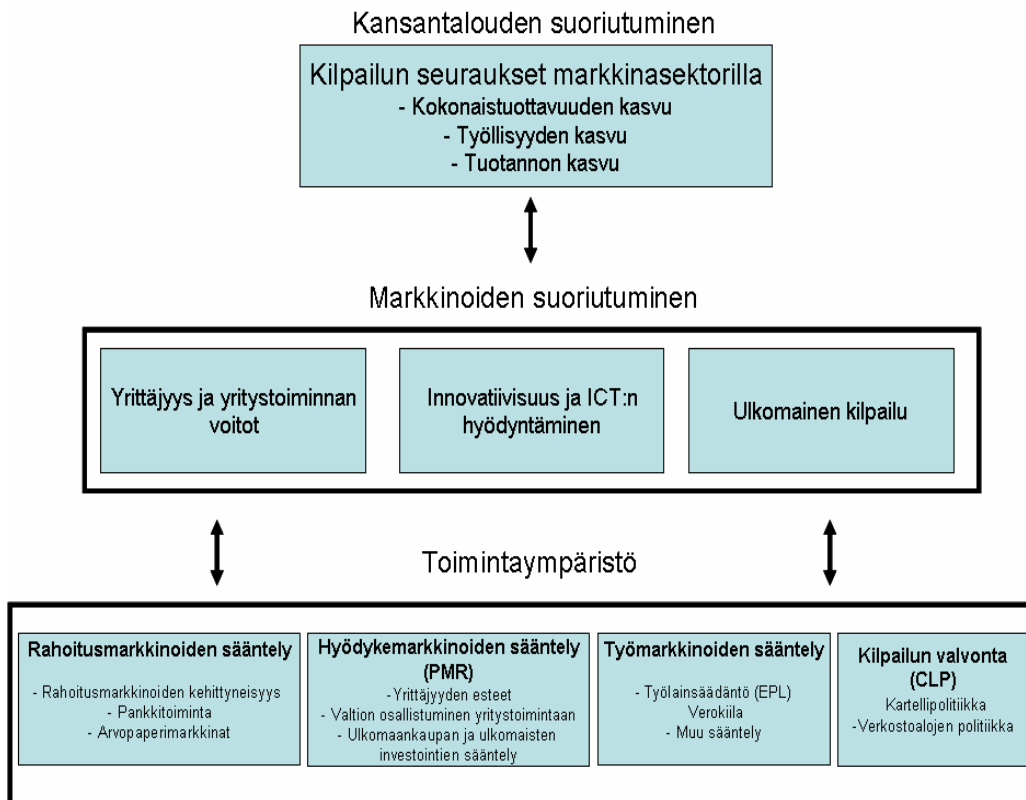
³¹ Antitrust framework.

3.3 Malli ja johtopäätökset

Laajennetun sääntelymallin perusrakenne on esitetty kuviossa 23. Kansantalouden suoriutumisen kokoomaindikaattori kuvaa työllisyyden, kokonaistuotannon ja kokonaistuottavuuden kasvua markkinasektorilla.

Kansantalouden suoriutuminen on yhteydessä markkinoiden suoriutumiseen, jonka mittareina ovat yrittäjyys ja yritystoiminnan voitot, innovatiivisuus ja ICT:n hyödyntäminen sekä ulkomainen kilpailu. Indeksien painoina voidaan käyttää esim. 1/3 kunkin tekijän osalta.

Kuvio 23. Markkinoiden toimivuuden laajennettu sääntelymalli

Markkinoiden suoriutumisen mittareilla on osoitettu olevan yhteys kansantalouden suoriutumisen osatekijöihin. Mallin jatkokehittelyssä on yksityiskohtaisemmin selvítettävä osamittareiden väliset riippuvuudet. Esimerkiksi empiirinen evidenssi ulkomaisen kilpailun vaikutuksista kansantalouden suoriutumiseen on suhteellisen niukkaa.

Toimintaympäristö käsittää hyödyke- ja panosmarkkinoiden sääntelyn sekä kilpailun valvonnan, joilla on osoitettu olevan yhteys kansantalouden suoriutumismittareihin. Lisäksi sääntelyn ja kilpailun valvonnan osa-alueilla on keskinäinen riippuvuus.

On osoitettu, että sääntely-ympäristöllä on yhteys yrittäjyyteen, yritysten innovatiivisuuteen ja ICT -investointeihin. Mallin jatkokehittelyssä tulisi yksityiskohtaisemmin selvittää sääntelyn ja kilpailun valvonnan riippuvuus markkinoiden suoriutumisen osamittareiden kanssa. Tämä koskee erityisesti ulkomaista kilpailua.

Suppean sääntelymallin tapaan laajennettu malli sopii toimiala- ja sektorikohtaista tarkastelua paremmin koko markkinasektorin kilpailullisuuden mittaamiseen. Soveltuvuus toimialakoh-

taiseen vertailuun on suppeaa mallia parempi, koska toimialakohtaista tietoa on saatavissa sekä kilpailun seurauksista että markkinoiden suoriutumisesta.

Metodisia huomioita

On syytä korostaa, että politiikan kannalta kilpailun voimakkuutta ei ole tarkoituksenmukaista arvioida jatkuvana muuttujana (esim. mittarin suurempi arvo on aina pienempää parempi). Mittareiden vaihteluväli olisi jaettava luokkiin siten, että ylin luokka (esim. 1. kvartiili) on tavoiteltavin.

Vaihtoehtoinen menetelmä on tilastollinen klusterianalyysi, jota on sovellettu mm. kuviossa 7. Klusterimenetelmällä voidaan ryhmitellä maita niiden samankaltaisuuden, tässä tapauksessa kilpailun voimakkuuden, mukaan. Tällöin vältetään muuttujien painotuksen valintaan liittyviltä ongelmilta. Klusterianalyysiä voidaan soveltaa kansantalouden ja markkinoiden suoriutumisen sekä toimintaympäristön muuttujiin.

Suomi näyttäisi menestyvän laajennetussakin sääntelymallissa kohtalaisesti. Kansantalouden suoriutuminen on kokonaistuottavuuden ja tuotannon kasvun ansiosta hyvä. Yritysten innovatiivisuus ja ICT:n hyödyntäminen osoittavat kilpailun toimivuutta. Yrittäjyyden mittareilla arvioituna markkinoiden toimivuus on OECD:n keskitasoa, mutta toimialojen korkeat voitot voivat olla merkki kilpailun puutteista.

Ulkomainen kilpailu on muihin pieniin maihin nähden edelleen heikkoa, vaikka ulkomaiset investoinnit ovat viime vuosina kasvaneet. Tuontikilpailussa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia EU:iin liittymisen jälkeen. Jos suoriutumisen kolmea osa-aluetta painotetaan yhtäläisesti, Suomi sijoittunee jonkin verran OECD-maiden keskiarvoa paremmin.

Sääntely-ympäristö täydentää kokonaiskuvaa markkinoiden keskimääräisestä kilpailullisuudesta Suomessa. Hyödykemarkkinoiden sääntely on vähentynyt olennaisesti viimeisen 5-6 vuoden aikana. Merkittävää edistystä on tapahtunut yrittäjyyden sääntelyn vähentämisessä. Tämä ei kuitenkaan ole vielä näkynyt yrittäjyyden kasvuna eikä yrityskannan vaihtelun voimistumisena.

Ulkomaisen kilpailun sääntely on myös vähäistä, mutta valtion osallistuminen yritystoimintaan on edelleen laajaa ja OECD:n arvion mukaan kilpailua haittaavaa. PMR -indeksin lisäksi valtio (julkinen valta) vaikuttaa laajasti markkinoiden kilpailullisuuteen mm. innovaatiojärjestelmän osa-alueilla. Julkiset innovaatio-organisaatiot kilpailevat keskenään ja yksityisen palveluliiketoiminnan kanssa, millä on arvioitu olevan kilpailua vääristäviä vaikutuksia.

Rahoitusmarkkinat ovat Suomessa kehittyneet ja sääntely on vähäistä. Silti esimerkiksi riskipääomamarkkinoiden ja pienten yritysten rahoitusmarkkinoiden kehittämisellä voi olla hyödykemarkkinoiden toimintaa edistävä vaikutus etenkin kasvu yrittäjyyden alueella.

Sääntelyn ongelmallisimmat alueet ovat työmarkkinat ja työläisjärjestelmät, joilla on mm. työllisyyden kasvua rajoittavia vaikutuksia. Työmarkkinoiden joustavuuden parantaminen lisää yrittäjyyden edellytyksiä ja kannustaa innovaatioihin ja ICT -investointeihin. Korkeasti koulutettujen ja nuorten työttömyys on myös merkki kysynnän ja tarjonnan epätasapainosta.

Kilpailupolitiikka on Suomessa pääosin kilpailua suosivaa, ja lakiympäristö on OECD-maiden huippua. Sen sijaan esim. kilpailulain täytäntöönpanossa ja fuusiopolitiikassa on paljon kehittämisen varaa. Suuri sijoitusten hajonta kilpailupolitiikan osa-alueilla on osoitus puutteista kilpailun valvonnan johdonmukaisuudessa.

LÄHTEET

Kilponen J. ja Santavirta T. (2004), Competition and Innovation - Microeconomic Evidence Using Finnish Data, VATT -tutkimuksia 113.

OECD (2005), Micro-Policies for Growth and Productivity, Final Report.

OECD (2005), Product Market Competition in OECD Countries: A Synthesis, ECO/CPE/WPI(2005)17.

OECD (2005), Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003, ECO/WKP(2005)6.

OECD (2005), Regulation of Financial Systems and Economic Growth, ECO/CPE/WPI(2005)11.

OECD (2005), Policies to Improve Innovation in OECD Countries, ECO/CPE/WPI(2005)15.

OECD (2005), Product Market Regulation and Productivity Growth, ECO/CPE/WPI(2005)16.

OECD (2004), 2004 Economic Review - Finland, ECO/EDR(2004)14.

OECD (2003), The Economy-Wide Effects of Product Market Policies, SG/SGR(2003)8.

OECD (2003), Regulation, Productivity and Growth: OECD Evidence, ECO/WKP(2003)1.

OECD (2003), OECD Review of Regulatory Reform: Finland, SG/SGR(2003)2.

OECD (2002), Productivity and Innovation: The Impact of Product and Labour Market Policies, in OECD Economic Outlook 70.

OECD (2001), The Cross-Market Effects of Product and Labour Market Policies, in OECD Economic Outlook 70.

Viitamo Esa (2005), Kilpailukykykatsaus 2005, Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 23/2005.

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
THE RESEARCH INSTITUTE OF THE FINNISH ECONOMY
LÖNNROTINKATU 4 B, FIN-00120 HELSINKI

Puh./Tel. (09) 609 900
Int. 358-9-609 900
<http://www.etla.fi>

Telefax (09) 601753
Int. 358-9-601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

Julkaisut ovat saatavissa elektronisessa muodossa internet-osoitteessa:
<http://www.etla.fi/finnish/research/publications/searchengine>

- No 988 RAINE HERMANS – MARTTI KULVIK, Initiatives on a Sustainable Development Strategy for Finnish Biotechnology. 22.06.2005. 25 p.
- No 989 MIKA WIDGRÉN, Revealed Comparative Advantage in the Internal Market. 01.08.2005. 20 p.
- No 990 ARI HYYTINEN – MIKA PAJARINEN, Yrittäjäksi ryhtyminen ja yrittäjyysasenteet Suomessa: Havaintoja kyselytutkimuksista. 10.08.2005. 19 s.
- No 991 CHRISTOPHER PALMBERG – MIKA PAJARINEN, Alliance Capitalism and the Internationalisation of Finnish Firms. 01.11.2005. 39 p.
- No 992 ELIAS OIKARINEN, Is Housing Overvalued in the Helsinki Metropolitan Area? 29.09.2005. 33 p.
- No 993 MIKA MALIRANTA – PEKKA ILMAKUNNAS, Decomposing Productivity and Wage Effects of Intra-Establishment Labor Restructuring. 02.11.2005. 26 p.
- No 994 VILLE KAITILA – MAARIT LINDSTRÖM – EWA BALCEROWICZ, Puolan liiketoimintaympäristö ja suomalaisten yritysten kokemukset. 10.11.2005. 72 s.
- No 995 SERGEY SUTYRIN – VLADIMIR SHEROV, Russian Regions and Their Foreign Trade. 25.11.2005. 26 p.
- No 996 HANNU PIEKKOLA, Public Funding of R&D and Growth: Firm-Level Evidence from Finland. 20.12.2005. 30 p.
- No 997 AIJA LEIPONEN, Clubs and Standards: The Role of Industry Consortia in Standardization of Wireless Telecommunications. 08.12.2005. 44 p.
- No 998 EWA BALCEROWICZ, Poland's Enterprise Environment – A Polish View. 10.01.2006. 19 p.
- No 999 STEFAN NAPEL – MIKA WIDGRÉN, The European Commission – Appointment, Preferences, and Institutional Relations. 17.01.2006. 20 p.
- No 1000 JUKKA LASSILA – TARMO VALKONEN, The Finnish Pension Reform of 2005. 20.01.2006. 20 p.
- No 1001 OLLI-PEKKA OKSANEN, Are Foreign Investments Replacing Domestic Investments? – Evidence from Finnish Manufacturing. 19.01.2006. 59 p.
- No 1002 ARTO SEPPÄ, Open Source in Finnish Software Companies. 25.01.2006. 36 p.
- No 1003 TERTTU LUUKKONEN, Venture Capital Industry in Finland – Country Report for the Venture Fun Project. 27.02.2006. 48 p.

- No 1004 ELIAS OIKARINEN, Price Linkages Between Stock, Bond and Housing Markets – Evidence from Finnish Data. 15.02.2006. 36 p.
- No 1005 JUHA ALHO – NIKU MÄÄTTÄNEN, Aggregate Mortality Risk and The Insurance Value of Annuities. 21.02.2006. 15 p.
- No 1006 MORRIS TEUBAL – TERTTU LUUKKONEN, Venture Capital Industries and Policies: Some Cross-country Comparisons. 28.02.2006. 23 p.
- No 1007 MIKA PAJARINEN – PEKKA YLÄ-ANTTILA, Omistajuus ja yritysten menestyminen: Analyysia suomalaisella aineistolla. 01.03.2006. 42 s.
- No 1008 KARI E.O. ALHO, Labour Market Institutions and the Effectiveness of Tax and Benefit Policies in Enhancing Employment: A General Equilibrium Analysis. 29.03.2006. 43 p.
- No 1010 FRANCESCO DAVERI – MIKA MALIRANTA, Age, Technology and Labour Costs. 24.03.2006. 48 p.
- No 1011 MARKKU KOTILAINEN, Economic Shocks, Progressiveness of Taxation, and Indexation of Taxes and Public Expenditure in EMU. 03.04.2006. 29 p.
- No 1012 HELI KOSKI – TOBIAS KRETSCHMER, Innovation and Dominant Design in Mobile Telephony. 03.04.2006. 31 p.
- No 1013 HANNU HERNESNIEMI – MARTTI KULVIK, Helsingin seudun klusterit sekä erikoistuminen bioteknologiaan ja logistiikkaan. 11.04.2006. 44 s.
- No 1014 LAURA VALKONEN, Deregulation as a Means to Increase Competition and Productivity. Some Finnish experiences. 25.04.2006. 84 p.
- No 1015 VILLE KAITILA, Productivity, Hours Worked, and Tax/Benefit Systems in Europe and Beyond. 27.04.2006. 34 p.
- No 1016 OLAVI RANTALA, Sosiaalietuuksien rahoituksen hinta- ja hyvinvointivaikutukset kotitaloussektorissa. 05.05.2006. 21 s.
- No 1017 MAARIT LINDSTRÖM – MIKA PAJARINEN, The Use of Design in Finnish Manufacturing Firms. 05.05.2006. 26 p.
- No 1018 NIKU MÄÄTTÄNEN, Vapaaehtoiset eläkevakuutukset, verotus ja eläkkeelle siirtyminen. 05.05.2006. 25 s.
- No 1019 ESA VIITAMO – HANNU HERNESNIEMI, Ympäristöliiketoiminnan määrittely ja tilastollinen seuranta – Ympäristöalalle lisää kilpailukykyä. 15.05.2006. 58 s.
- No 1020 CHRISTOPHER PALMBERG – TUOMO NIKULAINEN, Industrial Renewal and Growth Through Nanotechnology? – An overview with focus on Finland. 17.05.2006. 45 p.
- No 1021 ESA VIITAMO, Markkinoiden toimivuuden arvioiminen – Suuntaviivoja vertailevalle kilpailututkimukselle.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on mahdollista ostaa Taloustieto Oy:stä kopiointi- ja toimituskuluja vastaavaan hintaan.

Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress. They are sold by Taloustieto Oy for a nominal fee covering copying and postage costs.